

Konceptualna analiza odabranih zoonimskih frazema u hrvatskom i poljskom jeziku

---

Bambir, Lucija

Master's thesis / Diplomski rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:131:579504>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-05-21**

Repository / Repozitorij:

[ODRAZ - open repository of the University of Zagreb Faculty of Humanities and Social Sciences](#)

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski Fakultet
Odsjek za zapadnoslavenske jezike i književnosti
Katedra za poljski jezik i književnost

Lucija Bambir

**KONCEPTUALNA ANALIZA ODABRANIH ZONIMSKIH
FRAZEMA U HRVATSKOM I POLJSKOM JEZIKU**

Diplomski rad

Mentorica: dr. sc. Ivana Vidović Bolt, red. prof. u trajnom zvanju

Zagreb, 2022.

Sadržaj

1. Uvod.....	3
2. Frazeologija i frazem	4
2.1. Frazeologija kao lingvistička disciplina	4
2.2. Razvoj hrvatske i poljske frazeologije	4
2.3. Frazeologija danas	5
2.4. Frazem	6
3. Zoonimna frazeologija i zoonim.....	7
4. Konceptualna analiza	9
4.1. Frazemi koji se odnose na čovjeka	9
4.1.1. Izgled čovjeka	9
4.1.2. Kretanje čovjeka	12
4.1.3. Ljudska stanja i emocije	13
4.1.4. Ljudske osobine	14
4.1.5. Ljudsko ponašanje/postupci.....	21
4.1.6. Ljudsko stanje	26
4.1.7. Životne okolnosti	30
4.2. Frazemi koji se ne odnose na čovjeka	30
4.2.1. Pravač kretanja/put	30
4.2.2. Ružan predmet	30
4.2.3. Velika daljina.....	31
4.2.4. Vjerojatnost da će se što dogoditi ili ne.....	31
5. Rezultati konceptualne analize.....	31
6. Zaključak.....	34
7. Korpus hrvatskih frazema.....	35
8. Korpus poljskih frazema.....	38
9. Literatura.....	41
10. Sažetak.....	48

1. Uvod

Životinje imaju veliku ulogu u svakodnevnom životu čovjeka što je vidljivo i u jeziku koji to revno bilježi. Čovjek životinjama dodjeljuje razne stereotype i ljudske osobine. Primjeri tih stereotipa i ljudskih osobina prisutni su od davnina, od Biblije i raznih basana i bajki sve do danas te se očituju kroz upotrebu zoonimnih frazema. Zoonimni frazemi su oni frazemi koji u sebi sadrže barem jednu životinjsku odnosno zoonimnu sastavnicu. Zahvaljujući upotrebi zoonima, doznajemo mnogo o odnosu između čovjeka i životinja te primjećujemo da su životinje zaista nepresušan izvor za stvaranje novih frazema. Zoonimni frazemi prisutni su u jezicima diljem svijeta te su postali dijelom svakodnevne upotrebe iako toga možda nismo ni svjesni.

Ovaj diplomski rad bavi se konceptualnom analizom odabranih zoonimnih frazema (sa sastavnicom 'divlja životinja') u dvama slavenskim jezicima – hrvatskom i poljskom. Cilj rada je analizirati zoonimne frazeme s odabranom komponentom odnosno istražiti njihovo podrijetlo i upotrebu, kako u hrvatskom, tako i u poljskom jeziku te odrediti međusobne ekvivalente, ukoliko postoje.

Rad se sastoji od uvoda, zatim kratkog osvrt na frazeologiju kao lingvističku disciplinu, povijest frazeologije u Hrvatskoj i Poljskoj, frazeologiju danas, definiciju frazema, zoonima i zoonimne frazeologije te definiciju konceptualne analize. Nakon teorije slijedi konceptualna analiza. S obzirom da zoonimna frazeologija sadrži veliki broj frazema, u ovome radu analizirat će se zoonimni frazemi (sa sastavnicom 'divlja životinja') prikupljeni iz hrvatskih i poljskih frazeoloških rječnika koji su zatim razvrstani u koncepte i podkoncepte. Nakon podjele u koncepte ti se frazemi analiziraju te im se objašnjava podrijetlo, simbolika i upotreba. Slijede rezultati konceptualne analize kako bi se ustvrdilo postoji li podudarnost zoonimnih frazema u hrvatskom i poljskom jeziku. Na kraju se iznosi zaključak, korpus hrvatskih i poljskih zoonimnih frazema, popis literature te sažetak na hrvatskom, engleskom i poljskom jeziku. Frazemi su poredani prema abecednom redoslijedu te koncepti sadrže i hrvatske i poljske frazeme, dok je korpus podijeljen na korpus hrvatskih frazema i na korpus poljskih frazema.

2. Frazeologija i frazem

2.1. Frazeologija kao lingvistička disciplina

Termin frazeologija dolazi od grčkih riječi *phrasis* što znači „izraz“ i *lógos* što znači „riječ“ odnosno „govor“ (Fink-Arsovski 2002: 5). Frazeologija se sredinom 20. stoljeća odvojila od leksikologije te je postala zasebna lingvistička disciplina iako razni povijesni rječnici svjedoče da su se frazemi popisivali i mnogo ranije, a često su ih svrstavali u poslovice ili uzrečice (*Ibid.*: 6). Švicarski lingvist Charles Bally je 1905. godine pokrenuo pitanje definiranja frazema kao posebne jezične jedinice, a ruski lingvist Viktor Vladimirovič Vinogradov prvi definirao frazeološku jedinicu te ju je podijelio na frazeološke sraslice, frazeološke cjeline i frazeološke sveze. Zahvaljujući značajnom doprinosu u izdavanju frazeologije kao samostalne lingvističke discipline Vinogradov se smatra ocem frazeologije, a njegovi sljedbenici, ruski lingvisti Polivanov, Amosova i Molotkov, Mokienko, Ožegov i drugi osnivačima frazeologije. Zahvaljujući njihovom radu postavljeni su temelji za daljnji razvoj frazeologije. Njihova je frazeologija šezdesetih godina prošlog stoljeća zauzela vodeće mjesto u svijetu te su njihovi radovi također utjecali na rad mnogih drugih europskih i svjetskih lingvista. Dok je ta tradicija težila fiksnoj strukturi frazema, novija istraživanja su imala drugačiji pristup te su težila proširenju strukture, čime su mnoge višerječnice postale dijelom područja frazeologije. Ono što je promijenilo frazeologiju, bio je Sinclaireov leksikografski rad kojim su se frazemi krenuli prepoznavati od korpusa, a ne od lingvističkih kriterija. Samim time sve je više višerječnica ulazilo u frazeologiju dok se nekim ustaljenim frazemima smanjila upotreba (Barčot 2017: 16-17, Filipović Petrović 2018: 41–42).

2.2. Razvoj hrvatske i poljske frazeologije

Hrvatska se frazeologija krenula razvijati sedamdesetih godina prošlog stoljeća također pod utjecajem ruskih lingvista. Antica Menac bila je prva hrvatska lingvistica koja se osvrnula na temu frazema te je pokrenula razvoj frazeologije u Hrvatskoj, a samim time i utemeljenje *Zagrebačke frazeološke škole* (Filipović Petrović 2018: 51, Fink-Arsovski 2007: 228). Antica Menac 1970. godine objavljuje rad pod naslovom *O strukturi frazeologizma* u kojem piše o čvrstoj strukturi frazema u kojima se riječima ne gledaju pojedinačna značenja koja zatim tvore frazem, već se taj frazem gleda kao cjelina. Osim frazemske strukture, Menac analizira odnose

sastavnica frazema te međufrazemske odnose (Barčot 2017: 21, Filipović Petrović 2018: 51). Njezin rad označava početak frazeološkog istraživanja u Hrvatskoj te samim time potvrđuje njezinu posvećenost i neprestano bavljenje frazemima u hrvatskom jeziku, što je rezultiralo velikim brojem članaka, istraživanja, radova i rječnika (Filipović Petrović 2018: 42). Uz Anticu Menac, frazemima i frazeologijom krenuli su se baviti i Josip Matešić, Josip Jernej i Stefan Rittgasser. Prvi frazeološki rječnici u Hrvatskoj objavljeni su osamdesetih godina prošloga stoljeća. Do danas je objavljeno više od 13 dvojezičnih i trojezičnih frazeoloških rječnika (Vidović Bolt 2011: 15–16). Prvi hrvatski rječnik animalističkih frazema objavljen je 2017. godine, a autorice su Ivana Vidović Bolt, Branka Barčot, Željka Fink-Arsovski, Barbara Kovačević, Neda Pintarić i Ana Vasung. Rječnik obuhvaća oko 1400 animalističkih frazema te je korpus hrvatskih frazema, predstavljen u ovom radu, sastavljen od frazema preuzetih iz tog rječnika.

Mnogo prije Antice Menac, u Poljskoj se frazeologijom krenuo baviti Stanisław Skorupka koji je 1952. godine objavio prvi znanstveni rad iz područja frazeologije u Poljskoj. Iako je na Skorupku uvelike djelovao Vinogradov i njegovi radovi i istraživanja, ipak se s nekim njegovim tezama nije potpuno slagao kao primjerice s odvajanjem frazeologije kao samostalne discipline. Smatrao je da je prerano da se o frazeologiji govori kao o samostalnoj lingvističkoj disciplini. Skorupka je 1967. godine objavio poljski frazeološki rječnik koji obuhvaća vrlo velik broj frazema. Kasnije su uz Skorupku frazeološke rječnike pisali i drugi poljski lingvisti, a to su Stanisław Bąba, Jarosław Liberek, Anna Kłosińska, Elżbieta Sobol, Mirosław Bańko i drugi (Vidović Bolt 2011: 15).

U ovaj rad uključeni korpus poljskih frazema sastavljen je od frazema preuzetih iz četiri različita poljska frazeološka rječnika koji su navedeni u literaturi, a neki od autora su Daniela Podlawska, Stanisław Skorupka, Elżbieta Sobol, Magdalena Świątek-Brzezińska.

2.3. Frazeologija danas

Frazeologija nosi dva značenja. Prvo se značenje odnosi na lingvističku disciplinu, a drugo na termin koji imenuje sve frazeme jednog jezika te ih zatim razvrstava po različitim kriterijima (Barčot 2017: 15). Shodno tome, postoji podjela frazeologije: prema komponentama određenog semantičkog polja na zoonimnu i somatsku; prema podrijetlu i proširenosti upotrebe na internacionalnu, nacionalnu i posuđenu; prema vremenskoj

raslojenosti na arhaičnu; prema područnoj raslojenosti na dijalektalnu i regionalnu frazeologiju i tako dalje (Fink-Arsovski 2002: 5).

Iako se smatra zasebnom lingvističkom disciplinom, i dalje je vrlo usko vezana za leksikologiju, a u nekim je jezicima još uvijek grana leksikologije (Barčot 2017: 15).

Raznolika terminologija koja se koristi kod opisa višerječnica rezultat je naglog širenja frazeologije u posljednjih trideset godina (Filipović Petrović 2018: 42).

2.4. Frazem

Frazem je osnovna jedinica frazeologije te se sastoji od najmanje dva dijela odnosno od dviju sastavnica koje imaju cjelovitost i čvrstu strukturu (Fink-Arsovski 2002: 6). Zbog svoje čvrste strukture, sastavnice frazema ne čine se kao riječi sa svojim samostalnim značenjem i značenja tih sastavnica međusobno se ne zbrajaju, već tvore jedno jedinstveno značenje. Vrlo je važan i poredak sastavnica u frazemu. U nekim se frazemima određene sastavnice mogu zamijeniti sinonimom (*praviti buhu/komarca od slona, praviti od buhe (komarca) slona*), dok su strukture nekih frazema toliko čvrste da je nemoguće zamijeniti neku sastavnicu sinonimom jer samim time taj frazem gubi svoje prvotno značenje (Menac 2007: 11–12). Frazem se ne stvara u govoru, već se u diskursu koristi kao zapamćena cjelina.

Frazem nadalje karakteriziraju njegova slikovitost, ekspresivnost, reproduktivnost, konotativno značenje te činjenica da je teško prevesti frazem s jednog jezika na drugi (Vidović Bolt 2006: 63). Zahvaljujući slici u semantičkom talogu frazema možemo lakše odrediti njegovo značenje te odakle to značenje potječe (Vidović Bolt 2007: 403).

Menac je radi jednostavnijeg određivanja opsega kod definiranja frazema frazeologiju podijelila na frazeologiju u užem i u širem smislu. Frazeologija u užem smislu podrazumijeva skupove riječi koji se ne stvaraju u govornom procesu, već se radi o gotovom obliku koji je već ustaljen u jeziku njegovom dugotrajnom upotrebom i radi se o većoj ili manjoj desemantizaciji sastavnih dijelova frazema (Filipović Petrović 2018: 52–53). Desemantizacijom se svim ili dijelu frazemskih sastavnica gubi prvotno leksičko značenje te frazem poprima novo frazeološko značenje koje nije jednako zbroju leksičkih značenja njegovih sastavnica (Vidović Bolt i sur. 2017: 7). S druge strane frazeologija u širem smislu odnosi se na izraze kod kojih nema slikovitosti, ekspresivnosti niti konotativnog značenja te desemantizacija sastavnica nije provedena u potpunosti ili se radi o nultoj desemantizaciji. Karakterizira ih cjelovitost, čvrsta struktura i ustaljenost (Fink-Arsovski 2002: 7). Frazeme možemo prvenstveno analizirati

semantičkom analizom koja se bavi motiviranošću, načinom formiranja, porijeklom i značenjem frazema, zatim sa sintaktičkom analizom koja se bavi uključivanjem frazema u rečenično ustrojstvo te određivanjem funkcije frazema i sa strukturnom analizom koja se bavi opsegom frazema, njegovim leksičkim sastavom te određivanjem glavne, središnje komponente (Fink-Arsovski 2002: 8). Sve je to pomoglo snažnijem definiranju i oblikovanju predmeta istraživanja frazeologije pa je stoga minimalni par postala donjom, frazemske sveze riječi središnjom, a frazemska rečenica gornjom granicom frazema (Filipović Petrović 2018: 53).

Frazeme možemo razlikovati i po njihovom podrijetlu pa ih tako dijelimo na nacionalne frazeme koji su nastali u jeziku u kojem se upotrebljavaju i na posuđene frazeme koji su nastali u nekom drugom jeziku, ali su se prilagodili jeziku koji ih je posudio. Frazemi mogu također biti preuzeti iz nekih izvora poput književnih djela koja su napisana na jeziku u kojem se ti frazemi koriste ili su prevedena iz drugih jezika, a mogu biti preuzeti iz različitih povijesnih događaja, znanosti, iz područja glazbe, kazališta, sporta, pomorstva i sl. (Menac 2007: 16–17).

3. Zoonimna frazeologija i zoonim

Čovjek je oduvijek bio vezan uz životinju, bilo kao izvor hrane, zarade, odjeće, obuće, raznih sirovina ili kao kućnog ljubimca. Čovjek i životinja također su prirodno srodni po nagonima, komuniciranju, osjetljivosti na bol te uvjetovanosti u svijetu (Visković 2009: 53). Osim što ovisi o životinjama, čovjek je nekima ujedno i najveći neprijatelj, stoga ne čudi da su životinje neiscrpan izvor za stvaranje velikog broja frazema.

Osobine životinja poznate su nam još iz Ezopovih basana u kojima su uspoređivane s ljudskima, a vrlo su važnu ulogu odigrale i u Bibliji i raznim mitovima pa su mnogi frazemi proizašli baš iz tih izvora. Životinje se u Bibliji spominju kao bića stvorena u skladu s čovjekom, kao bića koja su postala hranom čovjeka te kao simboli čovjekovih osobina i svakodnevnih situacija u kojima se on nalazi (Brnčić 2007: 53). No u Bibliji je prisutan i stav o čovjekovom gospodarenju nad životinjom, odnosno o potpunoj brizi za čovjeka, a relevantnoj nebrizi prema ostalim stvorenjima (Visković 2009: 97). Preko 120 životinja zabilježeno je u Bibliji. Po učestalosti spominjanja određenih životinjskih vrsta može se otprilike doznati gdje i u kojem vremenskom periodu su te životinje živjele, s obzirom da je došlo do izumiranja nekih spomenutih vrsta (Brnčić 2007: 53–55). Dok je u jednim kulturama neka određena životinja simbol žrtve, u drugima je simbol svetosti te se ta životinja nalazi na zabranjenoj vrsti mesa i

ne može se ubijati (*ibid.*: 60), npr. krava u Indiji. U Bibliji su životinje podijeljene na čiste i nečiste, a neke kulture to i danas štiju (Visković 2009: 44). Još jedan od razloga velike prisutnosti životinja u frazemima može biti i tisućljetno vjerovanje da se u tijelu životinje nakon smrti čovjeka reinkarnira njegova duša. Također postoje mnogi mitovi u raznim kulturama u kojima su se ljudi mogli preobraziti u neku životinju (Colin 2004: 518–519).

Suživot čovjeka i životinje pridonio je razvoju mnogih stereotipa o životinjama i njihovim osobinama pa se samim time zoonimna frazeologija može smatrati stereotipnom, zato što čovjek ima subjektivan pogled na svijet i na stvari gleda iz vlastite perspektive (Lakoff i Johnson 1988: 7 prema Vidović Bolt 2011: 20). Zoonimna frazeologija nam dakle otkriva koja je i koliko je važna uloga životinja u čovjekovu svijetu (Vidović Bolt 2007: 403). Ona je također rezultat čovjekova subjektivnog stajališta i prosudbi te ovisi o kulturi, jeziku i prostoru u kojem taj frazem nastaje, u kojem se širi te gdje će se na kraju i zadržati. U zoonimnim frazemima dolazi do „dvostruke metaforizacije“ odnosno do činjenice da se životinjama pripisuju ljudske osobine koje se zatim rabe u opisu čovjeka i njegovih osobina (Vidović Bolt 2007: 417). Čovjek u zoonimima baš kao i u basnama prebacuje na životinje velik broj svojih slabosti (Visković 2009: 131). Zbog dara govora koji čovjek ima, već je u velikoj prednosti pred životinjom koja je svedena na glasanje (Vidović Bolt 2007: 415) iako je i njihovo komuniciranje stečeno određenim učenjem pa tako primjerice ptici uče pjev svojstven njihovoj vrsti, majmuni uče krikove za uzbunu kako bi se zaštitili od predatora, pčele „plesom“ drugim pčelama ukazuju na udaljenost cvijeća i tako dalje (Visković 2009: 118). Etologija kao znanstvena disciplina pokazuje da postoji čitav niz ponašanja životinja srodnih ljudskim ponašanjima (Visković 2009: 21).

Zoonimi odnosno zoonimni frazemi su „ustaljene desemantizirane sveze riječi koje u svom sastavu sadrže najmanje jednu zoonimnu sastavnicu“ (Vidović Bolt 2011: 20). I u hrvatskom i u poljskom jeziku zoonimni frazemi uz somatske čine najbrojniju skupinu frazema (*Ibid.*). Iako su najčešći zoonimi oni koji sadrže jednu zoonimnu sastavnicu, postoje i frazemi koji sadrže dvije zoonimne sastavnice poput *vuk u ovčjoj koži*, *raditi od buhe slona*, *tjerati lisicu*, *a istjerati vuka* i sl.

Neki su zoonimi internacionalni te se koriste u više jezika, tu se prvenstveno radi o biblizmima ili zoonimima koji su preuzeti iz basana, a s druge strane postoje nacionalni frazemi koji mogu biti svojstveni samo jednom jeziku, narodu ili kulturi te ih je vrlo teško prevesti na druge jezike, pogotovo ako se radi o dijalektalnom frazemu (Turk, Spicijarić Paškvan 2014: 10).

4. Konceptualna analiza

Konceptualna analiza je vrsta analize kojom se najbolje prikazuju značenja ostvarena u frazemima, kao „odraz čovjekova uma i njegovih kognitivno-jezičnih svojstava“ (Lakoff 1987: 292 prema Vidović Bolt 2011: 87). Frazemi se stoga tematski grupiraju u koncepte kako bi se lakše analizirao njihov semantički talog odnosno njihovo frazeološko značenje. Na taj je način moguće promatrati i analizirati njihovu kulturološku podlogu, koja će poslužiti za daljnja istraživanja i uspoređivanja sličnosti i razlika u određenim jezicima, kulturama, običajima (Fink-Arsovski 2002: 37). Koncept je neki nadređeni pojam koji obuhvaća određene frazeme, koji nisu nužno jednake strukture, ekvivalentnosti ili kategorijalnog značenja već ih objedinjuje neka zajednička karakteristika ili pojam (Vidović Bolt 2007: 421). Konceptualna analiza dokazuje da su zoonimni frazemi kulturološki i sociološki definirani zato što se radi o čovjekovoj interpretaciji životinja i njihovih ponašanja i karakteristika koja su zatim jezično obilježena (Vidović Bolt 2011: 87).

U ovom su radu frazemi unutar konceptualne analize ponajprije podijeljeni u dvije skupine: oni koji se odnose na čovjeka i oni koji se ne odnose na čovjeka. Svaka skupina zatim sadrži određeni broj koncepata i podkoncepata kako bi se frazemi dvaju jezika lakše analizirali i usporedili te kako bi se pronašli eventualni ekvivalenti. Skupina frazema koji se odnose na čovjeka znatno je veća te sadrži mnogo frazema, što je logično s obzirom na činjenicu da ljudi svoj izgled, osobine i postupke najčešće uspoređuju sa životinjama.

4.1. Frazemi koji se odnose na čovjeka

4.1.1. Izgled čovjeka

4.1.1.1. Debljina

gruby jak wieprz – krupan, debeo

spasiony jak wieprz – krupan, debeo

U poljskom se jeziku pridjevnim poredbenim frazemima *gruby jak wieprz* i *spasiony jak wieprz* opisuje krupna, debela osoba referirajući se na veću tjelesnu masu te životinje. Ta se dva frazema razlikuju po pridjevnim sastavnicama *gruby* i *spasiony* od kojih druga nosi pejorativnije značenje. Hrvatski ekvivalenti frazemu *gruby jak wieprz* bili bi frazem *debeo kao*

prasac koji se odnosi isključivo na mušku osobu te frazem *debeo kao svinja* koji se koristi za opis debelih osoba obaju spolova (Vidović Bolt 2011: 90).

4.1.1.2. Ljepota

kobieta jak lania – mlada, lijepa, visoka, zgodna, zdrava žena

oczy sarny – vrlo lijepe, velike oči; nježan pogled

sarnie oczy – vrlo lijepe, velike oči; nježan pogled

Kako bi se opisala mlada, lijepa zgodna žena, u poljskom jeziku koristi se pridjevni poredbeni frazem *kobieta jak lania*. Možemo naići i na frazem *lania jak dziewczyna* koji se odnosi na stasitu djevojku (Moguš, Pintarić 2002: 388).

Frazemi *oczy sarny* i *sarnie oczy* motivirani su izgledom očiju ove plahe životinje pa se koriste kod opisa velikih očiju tamne boje, ali i kada se želi istaknuti ljepota samih očiju i nježan pogled ženske osobe.

U semitskoj se kulturi slavi ljepota srne i njezinih očiju (Chevalier, Gheerbrant 1983: 625). Za hurije, „lijepo djevojke koje u raju zabavljaju blažene vjernike“ (Hrvatska enciklopedija 2003: 16), kaže se da imaju „oči poput srna“ (Chevalier, Gheerbrant 1983: 625).

4.1.1.3. Maljavost

dlakav kao majmun – vrlo dlakav, maljav /*ob. o muškarcu*/

Maljavost odnosno dlakavost u muškaraca u hrvatskom jeziku izriče se frazomom *dlakav kao majmun* s obzirom da je to glavna fizička karakteristika te životinje. Koristi se uglavnom u muškom rodu te kako bi se opisala muška dlakava osoba (Hrnjak 2018: 253).

Maljavost se može smatrati i poželjnim obilježjem u muškaraca te daje određenu dozu muškosti, no ipak pretjerana dlakavost izaziva negativne reakcije i podsmjehivanje (Hrnjak 2017: 167).

4.1.1.4. Pogled

oczy błyszczą jak u wilka – ima strašan pogled *tko*

patrząc wilkiem – gledati neprijateljski, oprezno, zastrašujući, oklijevajući

Vuk je grabežljiva i opasna životinja strašna pogleda. Frazemi *oczy błyszczą jak u wilka* i *patrzeć wilkiem* koriste se kod opisa zastrašujućeg i neprijateljskog pogleda osobe zato što podsjećaju na pogled i izraz lica vuka koji ulijeva strah (Dziewońska-Kiss 2017: 75).

4.1.1.5. Ružnoća

brzydki jak małpa – vrlo ružna osoba

majmunska faca – osoba ružna lica

małpia twarz – ružan izgled

małpi wygląd – ružan izgled

ružan kao majmun – vrlo ružna osoba

Iako se radi o životinji izgledom najsličnijoj i najstrodnijoj čovjeku, zoonimna sastavnica *majmun* često se upotrebljava kod opisa ružne osobe te se upotrebljava u hrvatskom i u poljskom jeziku. U helenskoj se kulturi majmun smatrao opakom i ružnom životinjom te je nosio pogrđnu konotaciju (Barčot 2017: 124).

Poredbeni pridjevni frazemi *brzydki jak małpa* i *ružan kao majmun* potpuni su ekvivalenti. Frazemi *majmunska faca* i *małpia twarz* ekvivalenti su, ali ne u potpunosti zato što je frazem *majmunska faca* poliseman pa se osim opisa osobe ružna lica koristi i kod izražavanja nečije intelektualne potkapacitiranosti, dok se frazem *małpia twarz* koristi kod isticanja nečijih fizičkih osobina, nečije gluposti, ali i zlonamjernosti koja se smatra negativnom osobinom majmuna (Szczepankowicz 2011: 106).

4.1.1.6. Vitkost

vitka kao srna – vrlo vitka i graciozna osoba

Srna je jedna od životinja koja se spominje u Bibliji i smatra se čistom životinjom. U *Pjesmi nad pjesmama* zaručnica je zaručnika usporedila sa srnom kako bi joj se on vratio: *budi lagan kao srna, kao lane na gori Beteru* (Pj 2, 17). U ovom bi se kontekstu laganost srne mogla poistovjetiti s njezinom vitkošću pa bi se pridjevni poredbeni frazem *vitka kao srna* mogao smatrati biblizmom (Jelaska 2014: 12). Uz vitkost, ovaj frazem može se odnositi i na „eleganciju, otmjenost te skladno držanje osobe“ (Fink-Arsovski 2002: 38).

U poljskom jeziku koristi se frazem *ktoś ma bocianie nogi* koji se odnosi na upečatljivu karakteristiku izgleda rode, na njezine duge noge (Rak 2007: 143).

4.1.2. Kretanje čovjeka

4.1.2.1. Brzo kretanje, trčanje

biec jak sarna – brzo trčati

brz kao srna – vrlo brz

szybki jak sarna – vrlo brz

uciekać jak sarna ścigana przez wilki – brzo bježati

Osim što je vitka, srna je vrlo pokretna i brza životinja. U obama se jezicima koncept brzine ostvaruje poredbenim pridjevnim i glagolskim frazemima. *Brz kao srna* i *szybki jak sarna* međusobno su potpuno ekvivalentni frazemi. Frazem *uciekać jak sarna ścigana przez wilki* motiviran je slikom srne koja brzim trkom bježi od gladnog vuka.

4.1.2.2. Skok

skakać jak sarna – skakati lagano i spretno

skoczyć jak ryś – visoko skočiti

U ovom konceptu navedena su dva poljska glagolska poredbena frazema *skakać jak sarna* i *skoczyć jak ryś* u kojima je koncept skok interpretiran na drugačiji način. Dok se u frazemu *skakać jak sarna* glagol skakati odnosi na stil skakanja, tj. na nečije lagano i spretno skakanje, frazem *skoczyć jak ryś* odnosi se na visinu nečijeg skoka.

4.1.2.3. Oprezan, spori hod

lisi chód – oprezan hod, svojstven *nekome* tko se prikrada

wilczy chód – oprezan hod, svojstven *nekome* tko se prikrada

Frazemi koji predstavljaju koncept opreznog, sporog hoda razlikuju se po pozadinskoj slici odnosno zoonimnoj sastavnici zato što je frazem *lisi chód* motiviran slikom lisice, a frazem *wilczy chód* slikom vuka koji se tiho i oprežno prikrada. Frazemi nose jednako značenje pa se u poljskom jeziku koriste kod opisa opreznog hoda odnosno hoda svojstvenog osobi koja se prikrada.

4.1.3. Ljudska stanja i emocije

4.1.3.1. Ljubav

majmunska ljubav – slijepa roditeljska ljubav

malpia miłość – 1. besmislena ljubav; 2. bezuvjetna ljubav, roditeljska ljubav

Frazemi *majmunska ljubav* i *malpia miłość* ekvivalenti su kada se odnose na slijepu, bezuvjetnu roditeljsku ljubav prema vlastitom djetetu. Frazemi su motivirani slikom majmunice koja se brine i skrbi za svoje potomke na vrlo nježan i nesebičan način. Osim tog značenja, frazem *malpia miłość* nosi i značenje besmislene ljubavi. To značenje potječe iz Ezopove basne u kojoj je majmunica rodila blizance. Prvog je pokazujući mu snažnu ljubav zagrljajem ugušila dok je drugog toliko zanemarila, da je odrastao zdrav (Kopaliński 2006: 218).

4.1.3.2. Ljutnja

ljut (bijesan) kao ris – vrlo ljut, pun ljutnje (bijesa)

U različitim hrvatskim prijevodima Biblije možemo naići na spominjanje risa: *Vuk će prebivati s jagnjetom, ris ležati s kozličem, tele i lavić zajedno će pasti, a djetešce njih će vodit'* (Iz 11, 6). U drugim hrvatskim prijevodima Biblije umjesto risa naveden je leopard. Razlike postoje zato što su se ti zoonimi često prevodili i mijenjali ovisno o jeziku i kulturi koja ih je usvajala. Od svih grabežljivih mačaka, jedino je ris Slavenima bio poznat s obzirom da se radi o najrasprostranjenijoj vrsti iz porodica mačaka u Europi. Ta se životinja u Bibliji smatra vrlo okrutnom i opasnom životinjom, no nigdje se ne navodi da se ovaj frazem smatra biblizmom (Jelaska 2014: 3).

4.1.3.3. Sreća

sretan kao mladi majmun – vrlo sretan, iznimno zadovoljan

Iako zoonimna sastavnica *majmun* uglavnom nosi negativne konotacije, pridjevni poredbeni frazem *sretan kao mladi majmun* nosi pozitivno značenje te se odnosi na vrlo sretnu i zadovoljnu osobu. Kao što mladi majmun voli skakutati, penjati se po stablu, grliti druge

majmune tako i vrlo sretna i zadovoljna osoba voli pokazati to zadovoljstvo skakutanjem, vriskom ili raznim pokretima ruku, zagrljajima čime podsjeća na mladog majmuna.

Riječ majmun koja dolazi od arapskoga *maimun* eufemizam je za vruga i nosi značenje „onaj koji je sretan“ (Opačić 2003) pa je možda i to razlog upotrebe baš ove zoonimne sastavnice.

4.1.3.4. Tuga

ryczeć jak ranny tur – jako vikati, plakati, iskusiti *što* vrlo intenzivno

Koncept tuge ostvaruje se glagolskim poredbenim frazemom *ryczeć jak ranny tur*. Ovaj je frazem upotrijebio Henryk Sienkiewicz u svom povijesnom romanu *Ognjem i mačem*: „*Toteż Chmielnicki, gdy się o tym dowiedział, począł ryczeć jak ranny tur.*“ Frazem je motiviran slikom ranjenog tura koji riče od boli pa se zato i koristi kada se želi izraziti nečija velika tuga i plač, nešto što je netko iskusio na bolan i intenzivan način.

4.1.4. Ljudske osobine

4.1.4.1. Pozitivne ljudske osobine

4.1.4.1.1. Dobro pamćenje

imati pamćenje kao slon – imati odlično pamćenje, dugo pamtiti *što* /*katkad u negativnom smislu*/

imati slonovsko pamćenje – imati odlično pamćenje, dugo pamtiti *što* /*katkad u negativnom smislu*/

Frazemi *imati pamćenje kao slon* i *imati slonovsko pamćenje* mogu se koristiti kako u pozitivnom tako u negativnom smislu kako bi se ukazalo na to da *netko* ima odlično pamćenje ili da dugo može *što* pamtiti. Slon je najveći kopneni sisavac s najvećim mozgom, a smatra se da ima i odlično pamćenje pa se stoga frazemi koriste i kada se želi naglasiti količina zapamćenog (Kovačević 2019: 25–26).

4.1.4.1.2. Spretnost

małpia zręczność – iznimna spretnost (okretnost)

robić coś ze zręcznością małpy – izuzetna spretnost, pokretne sposobnosti

zręczny (zwinny, sprawny) jak małpa – vrlo spretan

zwinny jak sarna – vrlo spretan

U poljskom se jeziku vrlo spretna i okretna osoba opisuje frazemima *małpia zręczność*, *robić coś ze zręcznością małpy*, *zręczny (zwinny, sprawny) jak małpa* i *zwinny jak sarna* koji su motivirani okretnošću i spretnošću njihovih zoonimnih sastavnica *majmun* i *srna*. Ne čudi što su upravo ove dvije životinje predstavnici koncepta spretnosti zato što je majmun vrlo vješt u penjanju po stablima te skakanju s jedne grane na drugu dok je srna vrlo spretna u bježanju od svojih neprijatelja kako ne bi postala njihov plijen.

4.1.4.1.3. Učinkovitost

robić coś małpim ruchem – raditi *što* uredno, raditi *što* brzo i učinkovito

Iako se na majmuna gleda kao na životinju intelektualne potkapacitiranosti, ta zoonimna sastavnica nosi pozitivno značenje kada se želi opisati nečiji brz, uredan i učinkovit rad pa se stoga u poljskom jeziku koristi frazem *robić coś małpim ruchem*.

4.1.4.2. Negativne ljudske osobine

4.1.4.2.1. Dvoličnost

vuk u janjećoj koži – loša (opaka) osoba, osoba koja loše (zle) namjere krije pod maskom plemenitosti i blagosti; dvolična osoba

vuk u ovčjoj koži – loša (opaka) osoba, osoba koja loše (zle) namjere krije pod maskom plemenitosti i blagosti; dvolična osoba

wilk w skórze baraniej – loša (opaka) osoba, osoba koja loše (zle) namjere krije pod maskom plemenitosti i blagosti; dvolična osoba

Sva tri frazema opisuju dvoličnu, opaku osobu koja svoje zle namjere krije pod maskom plemenitosti i blagosti zato što je vuk simbol zločestoće dok su janje i ovca simboli dobrote i nevinosti (Bunk, Opašić 2010: 242). „U oba su jezika negativne osobine vuka iskorištene kao antipodi pozitivnim osobinama ovce, janjeta i ovna“ (Ribarova, Vidović Bolt 2005: 646).

Motivacija ovih frazema je biblijska zato što u Novom zavjetu u Evanđelju po Mateju piše „Čuvajte se lažnih proroka koji dolaze u ovčjem runu, a iznutra su grabežljivi vukovi“ (Mt 7, 15) (Vidović Bolt 2007: 412). Frazem *vuk u ovčjoj koži* je dakle identičan biblijskom navodu, dok su druga dva frazema *vuk u janjećoj koži* i *wilk w skórze baraniej* proširili svoje zoonimne sastavnice na *janje* u hrvatskom i *baran* u poljskom jeziku.

4.1.4.2.2. Intelektualna potkapacitiranost

glup kao majmun – vrlo glup

majmunška faca – izraz lica koji odaje skromne intelektualne sposobnosti

Iako je majmun životinja koja ima dobro razvijen mozak i najrazvijeniji je predstavnik iz reda primata, za majmuna se veže negativna osobina intelektualne potkapacitiranosti pa tako u hrvatskom jeziku nailazimo na pridjevni poredbeni frazem *glup kao majmun* u kojem se ljudska intelektualna potkapacitiranost uspoređuje s onom majmuna te na frazem *majmunška faca* kojim se lice čovjeka uspoređuje s licem majmuna. Frazem *majmunška faca*, osim što simbolizira nečiju intelektualnu potkapacitiranost, označava i nečiji ružan izgled.

U poljskom se jeziku nečija intelektualna potkapacitiranost najčešće uspoređuje s domaćim životinjama što je vidljivo u frazemima *glupi jak baran*, *glupi jak owca*, *glupi jak koza*, *glupi jak cap* i sl. (Rak 2007: 92).

4.1.4.2.3. Lukavost

izvozati kao mladoga majmuna koga **ILI** **izvozati kao mlade majmune koga** – nadmudriti *koga*, nasamariti *koga*

lukav kao lija – vrlo lukav, dovitljiv

lukav kao lisac – vrlo lukav, dovitljiv

lukav kao lisica – vrlo lukav, dovitljiv

stara lija – lukava (prepredena) osoba koja iskorištava situaciju; iskusna i vješta osoba

stari lisac – lukava (prepredena) osoba koja iskorištava situaciju; iskusna i vješta osoba /ob. o muškarcu/

stara lisica – lukava (prepredena) osoba koja iskorištava situaciju; iskusna i vješta osoba

Lisica se već u Bibliji smatrala lukavom životinjom zbog svojih lovačkih vještina i načina na koji se prikrada, pa se stoga frazemi *lukav kao lija*, *lukav kao lisac*, *lukav kao lisica*

smatraju biblizmima (Jelaska 2014: 9). Lisica je dobro poznata ne samo u Bibliji već u raznim mitovima, bajkama, epovima, pričama o životinjama. Također je jedna od ključnih životinja u Ezopovoj zbirci basana, a neke od tih basana su *Lisica i roda*, *Lisica i grožđe*, *Lisica i lav*, *Gavran i lisica* (Barčot 2017: 118). Lukavost se može smatrati pozitivnom osobinom ako se odnosi na snalažljivost, ali isto tako i negativnom ako se odnosi na prepređenost i na nečije loše namjere. Iako zapravo nije bitno koristi li se imenična komponenta u muškom ili ženskom rodu, oblik *lisac* češće podrazumijeva pozitivne konotacije dok oblici *lija* i *lisica* one negativne što je vidljivo primjerice u basnama gdje *lisica* odnosno *lija* uglavnom nosi negativne osobine (Hrnjak 2007: 107).

U istom značenju koriste se frazemi *stara lija*, *stari lisac* te *stara lisica* s time da se u ovim primjerima lukavost izražava pridjevnom sastavnicom *star* koja označava iskustvo i vještinu.

U poljskom se jeziku koristi frazem *stary wróbel* te nosi jednako značenje kao frazem *stari lisac*, ali sa zoonimnom sastavnicom *wróbel*, u prijevodu *vrabac*. Taj se frazem može smatrati biblizmom zato što se spominje u poljskom prijevodu Biblije „Dusza nasza jak wróbel umknęła z sidła ptaszniaków“ (Ps 123, 7). U hrvatskom prijevodu tog psalma nije specificirana vrsta ptice: „Duša je naša poput ptice umakla iz zamke lovaca“ (Ps 123, 7). Iako se u Bibliji *vrabac* smatra lukavom životinjom koja je u stanju pobjeći od najvještijih zamki, zapravo se radi o malenoj ptici koju karakterizira vječni oprez i strah od svega i svih (Kopaliński 2006: 488).

Kada govorimo o nadmudrivanju *koga*, koristi se frazem *izvozati kao mladog majmuna koga*, odnosno *izvozati kao mlade majmune koga*. S obzirom da su mladi majmuni vesele i razigrane životinje, često skakuću i penju se po stablima, moglo bi se reći da su poput djece koja se jednako ponašaju i koja se doimaju naivno. Vjerojatno se iz tog razloga *mladi majmun* koristi kada se želi reći da se nekoga nadmudrilo.

4.1.4.2.4. Nedruželjubivost

mieć kogoś za dzika – smatrati *koga* nedruželjubivom osobom

Divlja svinja smatra se opasnom životinjom koja gazi sve pred sobom i ostavlja veliku štetu. Vrlo je brza i nepredvidljiva životinja te je opasna za ljude (Rak 2007: 113). Divlja svinja u kršćanstvu simbolizira vruga, grijeh, neumjerenost i bijes (Kopaliński 2006: 82). Vjerojatno

se upravo zbog tih karakteristika u poljskom jeziku nedruželjubiva osoba uspoređuje s divljom svinjom.

4.1.4.2.5. Neiskrenost

wilcza pokora – neiskren čovjek, onaj koji se samo pretvara da mu je žao

wilkiem komuś z oczu patrzy – izaziva nepovjerenje *tko*, ostavlja loš dojam *tko*, neiskren je *tko*

Vuk simbolizira čitav niz negativnih osobina pa tako i neiskrenost. Neiskrenost i lažna, hinjena poniznost ostvaruju se u poljskom frazemu *wilcza pokora* koja opisuje čovjeka koji se samo pretvara da mu je žao (Dziewońska-Kiss 2017: 76). Frazem *wilkiem komuś z oczu patrzy* motiviran je oštrim pogledom vuka i koristi se kada se želi reći da nam *tko* izaziva nepovjerenje i loš dojam odnosno da je neiskren.

4.1.4.2.6. Nespretnost

ponašati se kao slon u staklani (staklarnici, staklarni, trgovini porculana, u staklenoj menažeri) – biti izrazito nespretnan, nanositi štetu svojom nespretnošću

Hrvatski frazem *ponašati se kao slon u staklani* koristi zoonimnu sastavnicu *slon* kako bi izrazio izuzetno nespretnu osobu zato što slon zbog svog fizičkog izgleda odaje dojam da se radi o vrlo nespretnoj i nezgrapnoj životinji. Iako se slon kao životinja spominje u Bibliji, ovaj frazem ne smatra se biblizmom zato što je slon tamo viđen kao bojna životinja, uvježbana za rat, te kao pokazatelj moći i bogatstva (Jelaska 2014: 14). Osim tog značenja, ovaj frazem nosi i negativno značenje kada se njime opisuje osoba koja se neadekvatno ponaša i koja svojim ponašanjem pravi štetu (Turk, Spicijarić Paškvan 2014: 6).

Lingvistica Elisabeth Piirainen provela je veliko frazeološko istraživanje kojim je utvrđeno da se navedeni frazem pojavljuje u tridesetak jezika svijeta, a neki od tih jezika su francuski, njemački, portugalski, ruski, talijanski i španjolski. Većina jezika također koristi zoonimnu sastavnicu *slon* dok neki jezici koriste druge životinje koje smatraju velikima i nezgrapnima, pa se tako u danskom jeziku koristi zoonimna sastavnica *krava*, u engleskom *bik*, dok u nekim rumunjskim dijalektima *medvjed*. Ovaj frazem sa sastavnicom *slon* nije nacionalno specifičan te se vrlo vjerojatno radi o veoma starom frazemu s obzirom da slon nije

često viđena životinja u zemljama i kulturama u kojima se taj frazem koristi (Kovačević 2019: 25).

Etimologija frazema se ne može utvrditi, ali može se zaključiti da „postoji zajednički frazeološki model među jezicima“ gdje dolazi do promjene zoonimne sastavnice, no simbolika ostaje jednaka, a to je velika nezgrapna životinja koja se nalazi u malom, lako lomljivom prostoru (Kovačević 2019: 28).

Poljski frazeološki rječnik navodi poljski frazem (*poruszać się jak słoń w składzie porcelany*) koji je potpuni ekvivalent hrvatskom frazemu po svojem obliku i značenju.

4.1.4.2.7. Pohlepnost

chytry jak wilk na owcę – vrlo pohlepan

wilcza natura – vječno nezadovoljna i pohlepna osoba, osoba koja ima tendenciju popuštanja primarnim instinktima

Koncept pohlepnosti objedinjuje frazeme *chytry jak wilk na owcę* i *wilcza natura* u kojima se vječno nezadovoljna i pohlepna osoba uspoređuje s vukom koji se smatra pohlepnom životinjom.

4.1.4.2.8. Voljeti puno jesti

jesti kao vuk – puno jesti, biti proždrljiv

jeść jak wilk – puno jesti

żarłoczny jak wilk – voljeti puno jesti

Još jedna negativna ljudska osobina koja se izražava zoonimnom sastavnicom *vuk* odnosi se na neumjerenost u jelu odnosno na proždrljivost. U hrvatskom jeziku koristimo jednostavan glagolski poredbeni frazem *jesti kao vuk* čiji je poljski ekvivalent *jeść jak wilk*. Kada se želi reći da netko voli puno jesti tada se u poljskom jeziku koristi frazem *żarłoczny jak wilk* zato što njegova pridjevna sastavnica *żarłoczny* na slikovit način prikazuje nečiju proždrljivost i ljubav prema jelu.

Vuk je životinja koja se vrlo često javlja u bajkama, basnama, pričama za djecu te je gotovo uvijek prikazan kao zla i opasna životinja koja jede ljude (Kopaliński 2006: 468). Ovaj je frazem vrlo vjerojatno motiviran bajkama za djecu *Crvenkapica* i *Vuk i sedam kozlića*. U objema bajkama vuk je prikazan kao vrlo gladna životinja koja može i želi puno pojesti te sve

čini kako bi došla do plijena. Dok je u bajci *Crvenkapica* vuk prvo pojeo baku pa zatim i Crvenkapicu (Grimm J. i W. 1990: 53–58), u bajci *Vuk i sedam kozlića (Vuk i jarići)* vuk proždrljivo proguta sve kozliće osim najmlađeg koji se dobro sakrio u ormarić zidnog sata pa ga vuk nije mogao pronaći (Grimm J. i W. 1990: 153–156).

S druge strane, kada se želi izraziti suprotnost odnosno da netko vrlo malo jede, u hrvatskom jeziku koriste se frazemi *jesti kao ptica*, *jesti kao ptičica*, *jesti kao vrabac*, a u poljskom jeziku *jeść jako ptaszek* (Jelaska 2014: 17).

4.1.4.2.9. Zlobnost

stara (ruda, wstrętna, wredna) malpa – zla osoba, neugodna osoba

Poljski frazem *stara malpa* upozorava na osobu koja je zla i neugodna. Zanimljivo je da ista pridjevna sastavnica *stara* u nekim frazemima u hrvatskom jeziku (*stara lisica*) upozorava na iskusnu i vještu osobu, što u poljskom primjeru nije slučaj.

4.1.4.3. Neutralne ljudske osobine

4.1.4.3.1. Plahost

plah kao srna – vrlo plah /ob. o ženi/

plochliwy jak sarna – vrlo plašljiv

Plahost kao najčešće isticana osobina srna ostvaruje se unutar istoimenog koncepta hrvatskim i poljskim pridjevnim poredbenim frazemima *plah kao srna* i *plochliwy jak sarna* koji su međusobno potpuno ekvivalentni. Srna se smatra plahom životinjom zbog toga što je „uvijek na oprezu kako ne bi postala plijen grabežljivcima“ (Hrnjak 2017: 123) pa se zato i koristi kako bi se opisala vrlo plaha odnosno plašljiva osoba. Iako se srna spominje u Bibliji, ne spominje se u kontekstu plahosti stoga se ovaj frazem ne smatra biblizmom (Jelaska 2014: 12).

4.1.4.3.2. Povučenost

plah kao srna – vrlo povučen /ob. o ženi/

Povučenost je osobina srodna plahosti pa se frazem *plah kao srna* koristi i u kontekstu povučenosti kada se odnosi na žensku osobu.

4.1.4.3.3. Sramežljivost

plah kao srna – vrlo sramežljiv /ob. o ženi/

Još jedna osobina slična plahosti i povučenosti jest sramežljivost pa se kod opisa sramežljive ženske osobe koristi frazem *plah kao srna*.

4.1.5. Ljudsko ponašanje/postupci

4.1.5.1. Borba

targać się jak wilk na łańcuchu – boriti se za slobodu

tjerati lisicu, a istjerati vuka – boriti se protiv jednoga neprijatelja, a naići na još gorega

U poljskom se jeziku borbenost čovjeka uspoređuje s borbenošću vuka pa se zato koristi frazem *targać się jak wilk na łańcuchu* motiviran slikom vuka zarobljenog na lancu koji se pokušava osloboditi i pobjeći baš kao što se osoba bori za vlastitu slobodu. U hrvatskom jeziku postoji frazem *kao pas na lancu* koji nosi jednako značenje, no razlikuje se od poljskog po svojoj zoonimnoj sastavnici.

Hrvatski frazem *tjerati lisicu, a istjerati vuka* smatra se nacionalnim frazedom zato što je „motiviran običajima i vjerovanjima naroda u čijem su jeziku nastali“. Takvi se frazemi „temelje na univerzalnom znanju o izgledu i ponašanju životinja i na stereotipima o njima kojima se pripisuju ljudske osobine“. Frazem se koristi kada se želi reći da se netko bori protiv slabog, a otkriva još jačeg neprijatelja (Turk, Spicijarić Paškvan 2014: 10–11).

4.1.5.2. Izlaganje opasnosti

držati vuka za uši – izlagati se velikoj (životnoj) opasnosti

iść jak wilkowi w gardziel – staviti se u opasnost

Opasnost koju označava vuk odražava se u konceptu izlaganja opasnosti. Frazemi *držati vuka za uši* i *iść jak wilkowi w gardziel* motivirani su slikama izlaganja opasnom vuku, odnosno izlaganja velikoj opasnosti.

Frazemi su često usko vezani uz stilske figure. Većina zoonimnih frazema vezana je uz poredbu, no ne isključivo (Mokienko 1980: 133 prema Vasung 2014: 475). Adinaton je u rječniku stilskih figura definiran kao figura diskurza kojom se naglašava „nemogućnost da se što dogodi“ (Bagić 2012: 3) pa stoga frazem *držati vuka za uši* možemo smatrati adinatonom s obzirom da frazem opisuje nemoguću situaciju odnosno nemogućnost držanja vuka za uši bez opasnih posljedica.

4.1.5.3. Neadekvatno ponašanje

dostać malpiego rozumu – ponašati se neuredno, ludo, agresivno, glupo

krażyc jak wilk wkoło owczarni – učiniti ili stalno raditi *što* tvrdoglavo, u lošim namjerama

napraviti/praviti (raditi) majmuna od koga – ponašati se *prema komu* kao prema glupanu, narugati se/rugati se *komu*; podvaliti/podvaljivati *komu*, prevariti/varati *koga*

ponašati se kao slon u staklani (staklarnici, staklarni, trgovini porculana) – neadekvatno se ponašati, praviti štetu svojim ponašanjem

robić z siebie malpę – praviti od sebe budalu

skowyczeć jak ranny wilk – cviljeti, ispuštati čudne zvukove

stroić malpie miny – praviti smiješne grimase lica

Kako bi se izrazilo nečije neadekvatno ponašanje prevladavaju frazemi sa zoonimnom sastavnicom *majmun*, a zatim slijede *vuk* i *slon*.

S obzirom da neadekvatno ponašanje može podrazumijevati čitav niz oblika ponašanja, navedeni koncept moguće je razvrstati i na podkoncepte.

4.1.5.3.1. Cviljenje

skowyczeć jak ranny wilk – cviljeti, ispuštati čudne zvukove

Vukovi su životinje poznate po zavijanju stoga je taj urlajući glas zabilježen u frazemu *skowyczeć jak ranny wilk* (Dziwońska-Kiss 2017: 75).

4.1.5.3.2. Glupiranje/lakrdijaštvo/kreveljenje

robić z siebie malpę – praviti od sebe budalu

stroić malpie miny – praviti smiješne grimase lica

Zoonimna sastavnica *majmun* vezana je uz simboliku majmuna kao smiješne i luckaste životinje te se u kršćanstvu odnosi na neobuzdane i besramne ljude, stoga ne čudi što je baš ova životinja predvodnik koncepta neadekvatnog ponašanja (Barčot 2017: 125). Majmuna također vežemo uz cirkus, gdje svojim glupiranjem i izvođenjem grimasa pokušava nasmijati publiku. Tom su slikom motivirani frazemi *robić z siebie małpę* i *stroić małpie miny*. U hrvatskom jeziku frazem najbliži već navedenim frazemima bio bi *kreveljiti se kao majmun*.

4.1.5.3.3. Imati loše namjere

krażyć jak wilk wkoło owczarni – učiniti ili stalno raditi što tvrdoglavo, u lošim namjerama

Frazem *krążyć jak wilk wkoło owczarni* motiviran je stereotipnom slikom vuka koji kruži oko ovaca ne bi li učinio nešto u lošim namjerama (Dziwońska-Kiss 2017: 74).

4.1.5.3.4. Podmetanje

napraviti/praviti (raditi) majmuna od koga – ponašati se *prema komu* kao prema glupanu, narugati se / rugati se *komu*; podvaliti / podvaljivati *komu*, prevariti / varati *koga*

S obzirom da je već ustaljen frazem *glup kao majmun* kada se želi izraziti nečija glupost, tako se i kod izražavanja nekakvog podmetanja ili ponašanja prema nekoj osobi kao prema glupanu koristi ista zoonimna sastavnica *majmun* i frazem *napraviti/praviti majmuna od koga*.

4.1.5.4. Povjeravanje nepovjerljivoj/nepouzdanoj osobi

dati vuku da čuva janjce – lakomisleno povjeriti *što* nepouzdanoj osobi (ustanovi), dati nepovjerljivoj osobi (ustanovi) da *čime* upravlja

dati vuku da čuva ovce – lakomisleno povjeriti *što* nepouzdanoj osobi (ustanovi), dati nepovjerljivoj osobi (ustanovi) da *čime* upravlja

dati vuku kozličje pasti (čuvati) – lakomisleno povjeriti *što* nepouzdanoj osobi (ustanovi), dati nepovjerljivoj osobi (ustanovi) da *čime* upravlja

postaviti vuka za pastira – lakomisleno povjeriti *što* nepouzdanoj osobi (ustanovi), dati nepovjerljivoj osobi (ustanovi) da *čime* upravlja

povjeriti ovce vuku – lakomisleno povjeriti *što* nepouzdanoj osobi, dati nepovjerljivoj osobi (ustanovi) da *čime* upravlja

S obzirom da su ovce i koze glavni plijen vukova pa ih treba čuvati od njih, jasno je da se u ovim frazemima radi o povjeravanju čega nepouzdanjoj osobi odnosno osobi koja nije prirasla zadatku. U svim frazemima nosiva zoonimna sastavnica je *vuk* dok se druga zoonimna sastavnica mijenja. Značenje ostaje isto zato što se radi o životinjama koje imaju jednake osobine i zajedničkog neprijatelja, vuka. Zoonimna sastavnica *koza* motivirana je dobro znanim odnosom vuka i kozlića u bajkama (Vidović Bolt 2007: 410).

4.1.5.5. Preuveličavanje

napraviti/praviti (raditi i sl.) od (iz) buhe slona – preuveličati / preuveličavati *što* nevažno (beznačajno), pretjerati / pretjerivati u prikazivanju *čega*, prikazati / prikazivati *što* mnogo važnijim i većim nego što zapravo jest, od sitnice napraviti / praviti veliki problem

napraviti/praviti (raditi i sl.) od (iz) komarca slona – preuveličati / preuveličavati *što* nevažno (beznačajno), pretjerati / pretjerivati u prikazivanju *čega*, prikazati / prikazivati *što* mnogo važnijim i većim nego što zapravo jest, od sitnice napraviti / praviti veliki problem

Ovaj koncept sadrži dva semantički podudarna frazema, *napraviti/praviti od (iz) buhe slona* i *napraviti/praviti od (iz) komarca slona*, koji se razlikuju po nosivoj zoonimnoj sastavnici (*buha*, *komarac*) koje su zapravo hiponimi koji pripadaju hiperonimu *kukac*. Ovim se frazemima izriče nečije preuveličavanje i prikazivanje nečega mnogo većim nego što to zapravo jest (Turk, Spicijarić Paškvan 2014: 5). Semantički talog ovih frazema temelji se na velikoj razlici u veličini zoonima, *buha/komarac* i *slon* (Fink 2004: 140). Poljski ekvivalent je frazem *robić z muchy słonია*. Radi se o internacionalnom frazemu zato što je prisutan i u drugim jezicima poput francuskog, mađarskog, njemačkog, talijanskog, španjolskog i ukrajinskog (Turk, Spicijarić Paškvan 2014: 5).

4.1.5.6. Skeptičnost

mówić (sluchać) jakby o żelaznym wilku – slušati s nepovjerenjem, tretirati *što* kao nešto nevjerojatno

Ovaj se poljski frazem odnosi na neke događaje i priče kojima je teško povjerovati i koji zvuče nevjerojatno i izmišljeno baš kao i bajka o željeznom vuku (Fliciński 2012: 14).

„Żelazny wilk“ spominje se u legendi o željeznom vuku sadržanoj u djelu *Kronika Polska, Litewska, Żmudzka i wszystkiej Rusi* kroničara, povjesničara i pjesnika Macieja

Strykowski i u romanu *Bajka o želaznym wilku* autora Waclawa Sieroszewskog (WSJP 2021: „bajka o želaznym wilku”).

O Macieju Strykowskiom ne zna se puno, sve informacije koje postoje zapisane su u njegovim djelima. Strykowski rođen je oko 1547. godine u mjestu Stryków blizu grada Łódź po kojemu je vjerojatno i nastalo njegovo prezime. Njegova originalna *Kronika* napisana je na poljskom jeziku s nekim dijelovima napisanim na latinskom te je izdana 1582. godine. Kasnije je djelo prevedeno na ruski. Točan datum i mjesto smrti Strykowskiog su nepoznati, no pretpostavlja se da se radi o 1593. godini (Christine Watson 2012: 15–31).

Waclaw Sieroszewski, poznatiji pod pseudonimom Waclaw Sirko, bio je poljski pisac, novelist, etnograf, politički i kulturni aktivist rođen 1858., a umro 1945. godine. Zbog aktivnosti u poljskoj socijalističkoj partiji uhićen je 1878. godine, a godinu nakon protjeran u egzil u Sibir što je postalo temom mnogih njegovih djela poput *Na kresach lasów* (1894), *Powrót* (1903) i *Uciezka* (1904). Najpoznatije djelo za mlade je zbirka *Bajki* (1910) koja sadrži i djela s motivima basne (Encyklopedia szkolna 1995: 698).

4.1.5.7. Vrebanje

czatować jak wilk na owcę – vrebati, pratiti i tvrdoglavo čekati *što*

Jedini frazem ovog koncepta sadrži dvije zoonimne sastavnice, *vuk* i *ovca*, koji se često pojavljuju zajedno u frazemima zato što su prirodni neprijatelji. Frazem *czatować jak wilk na owcę* motiviran je slikom vuka koji vreba ovce i iščekuje trenutak kada će ih se moći dočepati.

4.1.5.8. Zijevanje

ziewaći kao slon – jako (intenzivno) zijevati, zijevati širom otvorenih usta

Frazem *ziewaći kao slon* odnosi se na intenzivno zijevanje, otvorenih usta. U ovom je frazemu uvrštena zoonimna sastavnica *slon* vrlo vjerojatno zbog naglaska na njegovu veličinu i na intenzitet zijevanja.

Zijevanje je česta pojava kod sisavaca, no nisu postojali dokazi o tome zijevaju li slonovi ili ne. Novo istraživanje provedeno je 2015. godine u Južnoj Africi na afričkim i azijskim slonovima. Slonove su neprestano snimali od lipnja do rujna pa ponovno u prosincu. Snimke su pokazale da su neki slonovi zijevali češće od drugih te da su najviše zijevali noću ili neposredno nakon buđenja. U svim mjesecima snimanja samo je jednom zabilježeno zijevanje

danju. Znanstvenici su također primijetili da su slonovi, poput ljudi, skloni „zaraznom zijevanju“ odnosno zijevaju kada vide nekog drugog kako zijeva (Rossman i sur. 2017: 1–5).

4.1.6. Ljudsko stanje

4.1.6.1. Dobra fizička sposobnost

jak kao slon – vrlo (iznimno) snažan, u dobroj tjelesnoj formi /*ob. o muškarcu*/

naśladować (przedrzeźniać) kogoś jak małpa – biti fizički sposoban

robić coś ze zręcznością małpy – izuzetna spretnost, pokretne sposobnosti

Dok se dobra fizička sposobnost u poljskom jeziku iskazuje frazemima sa zoonimnom sastavnicom *majmun*, u hrvatskom se jeziku koristi zoonimna sastavnica *slon*. Zanimljivo je da se radi o fizički vrlo različitim životinjama.

4.1.6.2. Glad

gladan kao vuk – vrlo gladan

głodny jak wilk – vrlo gladan

vučja glad – velik osjećaj gladi, prekomjerna želja za jelom

vučji apetyt – velik osjećaj gladi, prekomjerna želja za jelom

wilczy apetyt – velik osjećaj gladi, prekomjerna želja za jelom

wilczy głód – velik osjećaj gladi, prekomjerna želja za jelom

żarłoczny jak wilk – vrlo gladan

Vuk je životinja koja se oduvijek prikazuje kao gladna, od antičkih vremena, preko Biblije sve do filmova i pjesama današnjice, stoga ne čudi da je on glavni i jedini predstavnik koncepta gladi (Barčot 2017: 172). Frazemi koji povezuju koncept gladi i zoonimnu sastavnicu *vuk* prisutni su, osim u hrvatskom i poljskom, u jezicima poput engleskog, njemačkog i ruskog. Redatelj animacija Hugh Harman 1942. godine režirao je kratkometražni animirani film „*The hungry wolf*“, engleska grupa Duran Duran 1982. godine izdala pjesmu „*Hungry like the wolf*“, a poljski autori Sławomir Grabowski i Marek Nejman 1987. godine napisali su knjigu za djecu „*Wilczy apetyt*“.

Jaka glad može se izraziti usporednim pridjevnim ekvivalentnim frazemima *gladan kao vuk* odnosno *głodny jak wilk*, ali isto tako i pridjevnim ekvivalentnim frazemima *vučja glad*,

vučji appetit i *wilczy apetyt*, *wilczy głód*. Frazem *żarłoczny jak wilk* ima dodatan sem jer ne opisuje samo glad već i proždrljivost.

4.1.6.3. Iskustvo

<stari> **morski vuk** – iskusan pomorac (mornar)

stari vuk – iskusna i snalažljiva osoba, osoba dorasla različitim izazovima i situacijama /*ob. o muškarcu*/

wilk morski – iskusan pomorac (mornar)

U frazemu *morski vuk* odnosno *wilk morski* nositelj značenja je zoonimna sastavnica *vuk* pa je stoga osobina iskustva dominantna (Vidović Bolt 2010: 312). Iskustvo se može izraziti i pridjevom *star* kao u frazemu *stari vuk* koji se koristi kod opisa iskusne i snalažljive muške osobe. Vuk se smatra simbolom neovisnosti i slobode baš kao i pomorci koji mnogo vremena provode na moru daleko od bližnjih (Hrnjak 2017: 207).

4.1.6.4. Kompromis

<i> **kurjak sit i ovce na broju** – obje su strane zadovoljne postignutim kompromisom; svima je po volji

<i> **vuk sit i koza cijela** – obje su strane zadovoljne postignutim kompromisom; svima je po volji

<i> **vuk sit i koze na broju** – obje su strane zadovoljne postignutim kompromisom; svima je po volji

<i> **vuk sit i ovca cijela** – obje su strane zadovoljne postignutim kompromisom; svima je po volji

<i> **vuk sit i ovce na broju** – obje su strane zadovoljne postignutim kompromisom; svima je po volji

postępować tak, aby wilk był syty i owca cała – naći kompromis, naći rješenje koje svakome odgovara

U semantičkom talogu ovih frazema nerealna je slika sitog vuka i ovaca, koza koje su na broju zato što znamo da vuk može biti sit samo ako pojede jednu od životinja (Vidović Bolt 2007: 409). Ove frazeme možemo smatrati nacionalnim frazemima zbog toga što su „motivirani običajima i vjеровanjima naroda u čijem su jeziku nastali“, pa je stoga frazem

jednak i u hrvatskom i u poljskom jeziku (Turk, Spicijarić Paškvan 2014: 10–11). Radi se o frazemima kojima se želi reći da je postignut kompromis odnosno da su svi zadovoljni i da je svima po volji.

4.1.6.5. Loš sluh

kao da je slon prdnuo u uho *komu* – loše pjeva *tko*, nema sluha *tko*

Ovim se frazemom, osim izražavanja da netko loše pjeva, prvenstveno opisuju ljudi koji nemaju sluha odnosno oni koji vole pjevati, ali nemaju sposobnost za pravilno izvođenje glazbenih tonova. Njegova se struktura mijenja dodavanjem i oduzimanjem određenih sastavnica kako bi se pojačao ili smanjio intenzitet značenja samog frazema (Kovačević 2014: 139). Frazem je motiviran slikom slonove surle koja svojim savijenim položajem podsjeća na oblik trube te njegov poljski ekvivalent glasi *ślōń komuś nadepnął na ucho* (Vidović Bolt 2014a: 333). U ovom je frazemu uz zoonimnu sastavnicu prisutna i ona somatska, a to je uho.

4.1.6.6. Neiskustvo

ovca među vukovima – neiskusna među vrlo iskusnima

Jedini frazem ovog koncepta biblizam je koji je zapisan u Evanđelju po Mateju: *Evo, ja vas šaljem kao ovce među vukove. Budite dakle mudri kao zmije, a bezazleni kao golubovi!* (Mt 10, 16). Apostoli se uspoređuju s ovcama, životinjama kojima se pridaju osobine neiskustva i ranjivosti, dok su njihovi neprijatelji, tadašnje farizejsko društvo, predstavljeni kao vukovi (Opašić 2014: 3).

4.1.6.7. Slaboća/nemoć

ovca među vukovima – slab među jakim

Osim neiskustva, ovaj se biblizam prvenstveno odnosi na slaboću i nemoć čovjeka među onima koji su jači od njega samog baš kao što je ovca nemoćna među vukovima. U poljskom jeziku postoji ekvivalent *jak owce pośród wilków* (Opašić, 2014: 3).

4.1.6.8. Snaga

chłop jak tur – snažan, dobro građen čovjek

jak kao slon – vrlo (iznimno) snažan, u dobroj tjelesnoj formi /ob. o muškarcu/

silny (mocny) jak tur – vrlo snažan

wyglądać jak tur – izgledati, doimati se jako, snažno

Dok se snažna muškarca u poljskom jeziku uspoređuje sa životinjom *tur*, u hrvatskom se jeziku koristi zoonimna sastavnica *slon*.

Tur je životinja izumrla u 17. stoljeću. Bio je jedan od najvećih sisavaca u Europi te je predak domaćeg goveda. Bio je vrlo važan u slavenskoj kulturi. U frazeologiji ga karakteriziraju dvije značajke, iznimna snaga i velika veličina što je osobito vidljivo u frazemima *chłop jak tur* i *silny (mocny) jak tur*. „Jak tur“ se općenito koristi kada se želi reći da je nešto vrlo veliko (Rak 2007: 113–114).

Zanimljiv je odabir slona kao životinje za usporedbu i opis muškarca koji je u dobroj tjelesnoj formi zato što se u drugim frazemima smatra nezgrapnom i velikom životinjom.

4.1.6.9. Usamljenost

vuk samotnjak – usamljenik, samotnik, osoba koja živi samotno

Frazem *vuk samotnjak* koristi se kada se želi reći da je netko usamljen odnosno da živi samotno. Unatoč činjenici da vuk živi u čoporu, on je i simbol za neovisnost i slobodu (Barčot 2017: 171).

Frazem je ujedno i naslov jednog hrvatskog filma koji govori o prijateljstvu između dječaka Ranka i psa Hunda za kojeg su dječakovi suseljani smatrali da je vuk. U ulozi Ranka našao se Slavko Štimac, a režiser je Obrad Gluščević. Radnja je smještena u Liku, no zbog nedostatka snijega film je snimljen u susjednoj Sloveniji. Prvi je put prikazan 1972. godine na Festivalu jugoslavenskog igranog filma u Puli (Heidl 2011).

Ovaj se frazem koristi i kao ratnička alegorija u nekim narodima pa se tako u ratničkoj pjesmi Indijanaca sjevernoameričke prerije javljaju stihovi „*Ja sam vuk samotnjak, lutam mnogim zemljama*“ (Chevalier i Gheerbrant 1983: 771).

Poljski frazem *samotny jak kolek (w płocie)* odnosi se na nekoga tko je vrlo usamljen, no nije ekvivalent hrvatskom frazemu niti je zoonim zato što ne sadrži zoonimnu sastavnicu.

4.1.6.10. Zdravlje

chłop jak tur – zdrav čovjek

wyglądać jak tur – biti zdrav čovjek

U poljskom jeziku koncept zdravlja objedinjuje frazeme *chłop jak tur* i *wyglądać jak tur* kojima se opisuje zdrav čovjek. S obzirom da se zdravlje često veže uz nečiju dobru tjelesnu formu, vjerojatno je da se iz tog razloga ovi frazemi koriste upravo u ta dva koncepta, snaga i zdravlje.

4.1.7. Životne okolnosti

4.1.7.1. Beznađe

wpaść jak wilk w jamę – naći se u beznadnoj situaciji

Poljski frazem *wpaść jak wilk w jamę* motiviran je slikom vuka koji upada u jamu iz koje zna da nema izlaza pa se stoga odnosi na čovjeka koji se nalazi u beznadnoj situaciji iz koje ne vidi izlaz.

4.2. Frazemi koji se ne odnose na čovjeka

4.2.1. Pravac kretanja/put

slonowska staza – uobičajeni pravac kretanja, put kojim ljudi većinom prolaze

S obzirom da se radi o najvećem kopnenom sisavcu, frazem *slonowska staza* motiviran je slonovim velikim koracima pa se taj frazem odnosi na put koji je već uobičajen i kojim ljudi većinom prolaze.

4.2.2. Ružan predmet

brzydki jak małpa – vrlo ružan /o predmetu/

U poljskom se jeziku frazem *brzydki jak małpa* koristi kako bi se opisala ružna osoba, ali i ako se želi reći da je neki predmet izrazito ružan.

4.2.3. Velika daljina

gdje lisica poštu nosi <, a vuk podne zvoni> – vrlo daleko, u zabiti

U ovom frazemu nailazimo na dvije šumske životinje odnosno na dva zoonima, *lisica* i *vuk*. Mjesto gdje te životinje borave predstavlja pozadinsku sliku ovog frazema. Radnja opisana u frazemu motivirana je slikom nekog zabačenog mjesta do kojeg poštar mora moći doći, pa se tako prvim dijelom frazema „gdje lisica poštu nosi“ naglašava da se radi o vrlo udaljenom, gotovo nedostupnom mjestu. U svakome manjem mjestu crkva simbolizira život koji postoji ili koji je postojao, pa drugi dio frazema „a vuk podne zvoni“ stavlja vuka u ulogu zvonara te aludira na činjenicu da se radi o nenaseljenom terenu, mjestu gdje više nema ljudi. Taj se frazem dakle upotrebljava kod opisa nekog mjesta koje se nalazi vrlo daleko, u kakvoj nenastanjenoj zabiti (Vukša Nahod, Malnar Jurišić 2016: 234–235).

4.2.4. Vjerojatnost da će se što dogoditi ili ne

kad vuku dupe zaraste – nikad

Kada se želi reći da se nešto neće nikad dogoditi, ni u snu, koristi se frazem sa zoonimnom sastavnicom *vuk* koji glasi *kad vuku dupe zaraste*. Ovaj bismo frazem također mogli smatrati adinatonom zato što se njime izražava nemogućnost da će se što dogoditi.

5. Rezultati konceptualne analize

Konceptualnom analizom nisu obuhvaćeni svi frazemi iz korpusa hrvatskih i poljskih zoonimnih frazema (sa sastavnicom 'divlja životinja') koji je istaknut u ovom radu zato što nisu svi svojim obilježjima i značenjem odgovarali određenim konceptima. Korpus frazema analiziranih u radu sastavljen je od frazema koji se nalaze u hrvatskim i poljskim frazeološkim rječnicima koji su navedeni na kraju rada u popisu literature. Frazemi su unutar koncepata te unutar korpusa poredani abecednim redom.

Izdvojeni analizirani frazemi podijeljeni su u dvije veće skupine: frazemi koji se odnose na čovjeka i frazemi koji se ne odnose na čovjeka. Frazemi koji se odnose na čovjeka podijeljeni su u koncepte prema izgledu čovjeka, kretanju čovjeka, ljudskom stanju i emocijama, ljudskim osobinama, ljudskom ponašanju i postupcima, ljudskom stanju te

životnim okolnostima. Frazemi koji se ne odnose na čovjeka podijeljeni su u koncepte prema pravcu kretanja/putu, ružnoći predmeta, velikoj daljini i vjerojatnosti da će se nešto dogoditi odnosno neće dogoditi. Ti se koncepti zatim, ukoliko je moguće, dijele na podkoncepte. Tako se primjerice koncept izgleda čovjeka dijeli na debljinu, ljepotu, maljavost, pogled, ružnoću i vitkost, dok se koncept ljudskih osobina dijeli na pozitivne, negativne i neutralne od kojih svaki zatim sadržava frazeme koji se odnose na određene osobine. Neki se frazemi pojavljuju u više različitih koncepata s obzirom da jedan frazem može nositi i više od jednog značenja.

Konceptima je obuhvaćeno ukupno 104 frazema, 51 hrvatski i 53 poljska frazema. Deset frazema, od kojih četiri hrvatska i pet poljskih, ponavlja se u dva različita podkoncepta, dok se jedan hrvatski frazem ponavlja čak u trima. Frazema koji se odnose na čovjeka je 48 u hrvatskom i 52 u poljskom jeziku, dok su tri od onih koji se ne odnose na čovjeka u hrvatskom i jedan u poljskom jeziku s dvama značenjima pa se odnosi i na čovjeka. Ove brojke dokazuju veliku antropocentričnost zoonimnih frazema i u hrvatskom i u poljskom jeziku.

Koncepti koji sadrže najveći broj frazema su oni koji se odnose na čovjeka, a to su koncepti ljudskih osobina i ljudskih stanja. Koncept ljudskih osobina broji 18 frazema hrvatskog jezika i 15 frazema poljskog jezika. U oba jezika prevladavaju frazemi negativnih osobina kojih je ukupno 22, dok je pozitivnih 7 i neutralnih 4. Ljudsko stanje je drugi koncept po brojnosti frazema, njih ukupno 29 podijeljeno je u 10 podkoncepata.

Svi frazemi svih koncepata broje ukupno 18 različitih vrsta životinja, odnosno zoonimnih sastavnica, od kojih se 6 pojavljuje i u hrvatskom i u poljskom jeziku, a to su *lisica*, *majmun*, *ovca*, *ris*, *srna* i *vuk*. Hrvatski jezik dakle broji 13 različitih zoonimnih sastavnica dok poljski 11. Zoonimna sastavnica s najvećim brojem frazema u oba jezika je *vuk* s čak 23 frazema u hrvatskom te 22 u poljskom jeziku. Zatim u hrvatskom slijede *slon* (9 frazema), *majmun* (8 frazema), *ovca* (7 frazema), a u poljskom *majmun* (13 frazema), *srna* (8 frazema) i *ovca* (3 frazema). Najveći broj frazema čine skupovi riječi.

Zoonimne sastavnice nekih frazema javljaju se u pridjevnom obliku kao što su na primjer frazemi *imati slonovsko pamćenje*, *vučji apetit*, *lisi chód*, *małpia twarz*, *wilcza pokora* i drugi.

Pojedini se frazemi rabe u opisu isključivo jednog spola. Tako se primjerice frazem *vitka kao srna* koristi samo kod opisa vitke ženske osobe dok se frazem *dlakav kao majmun* koristi isključivo kod opisa vrlo dlakava muškarca.

Koncepti ne uokviruju nužno frazeme s jednakim frazeološkim značenjem i strukturom već frazeme koji imaju jednako šire značenje i koji pripadaju zajedničkom nadređenom pojmu poput frazema *držati vuka za uši* i *iść jak wilkowi w gardziel* kojima je jednaka zoonimna

sastavnica i oba frazema se odnose na izlaganje nekakvoj opasnosti, no nisu iste gramatičke strukture, nije im ista slika niti leksički sastav.

Neki su frazemi svojstveni određenoj kulturi i jeziku te ih nazivamo nacionalnim frazemima. Njihova posebnost je u tome što sadrže osobno ime, povijesni događaj ili toponim nekog određenog naroda, odnosno nacije. Često ih je nemoguće prevesti ili im naći ekvivalent, kao na primjer frazem *gdje lisica poštu nosi <, a vuk podne zvoni>* koji je čest u našem području zato što se odnosi na nešto što se nalazi vrlo daleko u zabiti, a motivirano je slikom naših izgubljenih mjesta i sela koja su vrlo mala i udaljena. Frazem *mówić (słuchać) jakby o żelaznym wilku* svojstven je poljskom jeziku te ga je teško prevesti, odnosno naći mu ekvivalent koji bi potpuno odgovarao njegovoj strukturi i značenju.

S druge strane, frazem *ponašati se kao slon u staklani (staklarnici, staklarni, trgovini porculana)* prisutan je u mnogo europskih jezika u jednakom obliku (s tim da se u nekim jezicima njegova zoonimna sastavnica mijenja) te postoji više teorija o njegovom nastanku, no etimologija mu se ne može u potpunosti utvrditi (Kovačević 2019: 28). Isto tako raširen je frazem *napraviti/praviti (raditi i sl.) od (iz) buhe slona* čije se zoonimske sastavnice u različitim jezicima mijenjaju, no ostaje jednaka slika odnosno naglašenost razlike u veličini zoonima *kukac – slon*. Zanimljivo je što je u oba internacionalna frazema prisutna zoonimna sastavnica *slon*, a radi se o životinji koja nije baš karakteristična za europski kontinent.

Postoje i strani nacionalni frazemi koji su vezani uz neku povijesnu činjenicu ili primjerice rečenicu u Bibliji te se koriste u više različitih jezika (Turk 1994: 38) pa tako možemo navesti frazeme *vuk u janjećoj koži, vuk u ovčjoj koži* i *wilk w skórze baraniej* koji potječu iz Biblije i kojima su značenje i struktura jednaki, no razlikuju se po drugoj zoonimnoj sastavnici, iako se u sva tri frazema radi o životinjama koje su simbol dobrote i nevinosti.

Osim Biblije, nepresušan izvor zoonimnih frazema je i Ezopova zbirka basana. Frazemi *lukav kao lija, lukav kao lisac* i *lukav kao lisica* preuzeti su iz njegovih basana u kojima je lisica jedna od najprisutnijih životinja. U hrvatskom jeziku ti su frazemi vrlo ustaljeni i svima dobro znani.

Nadalje, postoje frazemi čija je struktura i značenje jednako, ali se razlikuju po zoonimnoj sastavnici, zato što se ona prilagodila jeziku i kulturi u kojoj je nastala i u kojoj se koristi. Još jedan razlog može biti stvaranje jasnije slike frazema upotrebom određene zoonimske sastavnice pa se tako primjerice u hrvatskom jeziku kod izražavanja nečije dobre fizičke forme koristi frazem *jak kao slon*, dok se u poljskom koristi *silny (mocny) jak tur*.

Postoje frazemi s više značenja koja se odnose na čovjeka. Možemo izdvojiti frazem *majmunska faca* koji se, osim što ukazuje na nečiju fizičku ružnoću, odnosi i na čiju

intelektualnu potkapacitiranost. Frazem *ponašati se kao slon u staklani (staklarnici, staklarni, trgovini porculana)* odnosi se na čiju nespretnost, ali isto tako na čije neadekvatno ponašanje koje nanosi štetu.

Mnogo je frazema u kojima se neka osobina uspoređuje sa životinjom, čime se zatim ta osobina i životinja uspoređuju s čovjekom pa dolazi do već spomenute dvostruke metaforizacije. Radi se prvenstveno o poredbenim frazemima poput *lukav kao lisica, glup kao majmun, ljut (bijesan) kao ris, zijevati kao slon* i slično. Uglavnom se radi o pridjevnim i glagolskim poredbenim frazemima.

Neki su frazemi motivirani slikom ponašanja životinja i njihovim osobinama. Radi se prvenstveno o frazemima čija je zoonimna sastavnica *vuk: chytry jak wilk na owcę, targać się jak wilk na łańcuchu, wpaść jak wilk w jamę* i sl. S druge strane, navedeni su frazemi koji su motivirani osobinama životinja što su im neopravdano pripisane, poput *glup kao majmun, brzydki jak małpa*.

Ipak, od svih analiziranih frazema samo njih 7 ima svoj potpuno ekvivalentni par: *brzydki jak małpa – ružan kao majmun, szybki jak sarna – brz kao srna, głodny jak wilk – gładan kao vuk, płochliwy jak sarna – plah kao srna, jeść jak wilk – jesti kao vuk, wilczy apetyt – vučji apetyt i wilczy głód – vučja glad*. Radi se uglavnom o poredbenim frazemima u kojima se pridjev ili glagol uspoređuju sa životinjom, odnosno s nekim njezinim osobinama. Također radi se o šumskim, divljim životinjama koje su poznate i hrvatskoj i poljskoj kulturi, stoga ne čudi da se navedeni frazemi koriste u oba jezika u jednakom obliku.

Zanimljivo je primijetiti velik broj negativno obilježenih frazema kojima čovjek na neki način podcjenjuje životinje i njihove osobine, a samim time i samoga sebe. Možda je razlog tomu što je čovjek oduvijek vidio životinje kao njemu podređene i od samog čovjeka manje inteligentne.

6. Zaključak

Konceptualna analiza provedena je na hrvatskim i poljskim frazemima preuzetima iz hrvatskih i poljskih frazeoloških rječnika. Analizirana su ukupno 104 frazema, 51 hrvatskih i 53 poljska frazema, dok korpus ukupno sadrži 120 frazema. Koncepti koji sadrže najveći broj frazema su oni koji se odnose na čovjeka, a to su ljudske osobine i ljudska stanja. Analizirajući frazeme s odabranim zoonimnim sastavnicama, možemo zaključiti da prevladavaju negativno obilježeni frazemi, što ne čudi jer se čovjek oduvijek smatrao superiornijim bićem te umanjuje

važnost, inteligenciju i sposobnost životinja. Premda životinje često smatramo manje vrijednima od nas samih, s njima se volimo uspoređivati te često na njih prebacujemo svoje slabosti.

Iako bi se možda pretpostavljalo da će se velik broj frazema podudarati s obzirom da se radi o dva slavenska jezika koja u nekim pogledima imaju sličnu kulturu, ipak je broj ekvivalentnih frazema skromniji.

Na početku rada iznesena je teorija o frazeologiji, frazemu, zoonimnoj frazeologiji i zoonimu te definicija konceptualne analize. Analizom su se tematsko i značenjski kroz koncepte pokušali obuhvatiti frazemi koji nisu nužno potpuni ekvivalenti niti dijele isto značenje, već oni kojima je zajednički neki nadređeni pojam. Nakon analize predstavljeni su rezultati konceptualne analize te na kraju zaključak, korpus hrvatskih i poljskih frazema, literatura i sažetak na hrvatskom, engleskom i poljskom jeziku.

Analiziranjem i istraživanjem zoonimnih frazema s komponentom 'divlja životinja' može se zaključiti da su odabrani frazemi antropocentrični, subjektivni, pretežito negativno obilježeni i uglavnom nacionalni, s malo potpune ekvivalentnosti među jezicima, no ipak oslikavaju određeno kulturno bogatstvo obaju jezika.

7. Korpus hrvatskih frazema

Kurjak

<i> **kurjak sit i ovce na broju** – obje su strane zadovoljne postignutim kompromisom; svima je po volji

Lija

lukav kao lija – vrlo lukav, dovitljiv

stara lija – lukava (prepredena) osoba koja iskorištava situaciju; iskusna i vješta osoba

Lisac

lukav kao lisac – vrlo lukav, dovitljiv

stari lisac – lukava (prepredena) osoba koja iskorištava situaciju; iskusna i vješta osoba /ob.

o muškarcu/

Lisica

gdje lisica poštu nosi <, **a vuk podne zvoni**> – vrlo daleko, u zabiti

lukav kao lisica – vrlo lukav, dovitljiv

stara lisica – lukava (prepredena) osoba koja iskorištava situaciju; iskusna i vješta osoba

tjerati lisicu, a istjerati vuka – boriti se protiv jednoga neprijatelja, a naići na još gorega

Majmun

dlakav kao majmun – vrlo dlakav, maljav /*ob. o muškarcu*/

glup kao majmun – vrlo glup

izvozati kao mladoga majmuna koga **ILI izvozati kao mlade majmune koga** – nadmudriti

koga, nasamariti koga

napraviti / praviti (raditi) majmuna od koga – ponašati se *prema komu* kao prema glupanu, narugati se / rugati se *komu*; podvaliti / podvaljivati *komu*, prevariti / varati *koga*

ružan kao majmun – vrlo ružna osoba

sretan kao mladi majmun – vrlo sretan, iznimno zadovoljan

udarati majmuna – onanirati

Majmunski

majmunska faca – 1. osoba ružna lica; 2. izraz lica koji odaje skromne intelektualne sposobnosti

majmunska ljubav – slijepa roditeljska ljubav

majmunska posla – gluposti, bezvezarije

Ris

ljut (bijesan) kao ris – vrlo ljut, pun ljutnje (bijesa)

Slon

imati pamćenje kao slon – imati odlično pamćenje, dugo pamtiti *što /katkad u negativnom smislu/*

jak kao slon – vrlo (iznimno) snažan, u dobroj tjelesnoj formi /*ob. o muškarcu*/

kao da je slon prdnuo u uho komu – loše pjeva *tko*, nema sluha *tko*

napraviti / praviti (raditi i sl.) od (iz) buhe slona – preuveličati / preuveličavati *što* nevažno (beznačajno), pretjerati / pretjerivati u prikazivanju *čega*, prikazati / prikazivati *što* mnogo važnijim i većim nego što zapravo jest, od sitnice napraviti / praviti veliki problem

napraviti / praviti (raditi i sl.) od (iz) komarca slona – v. preuveličati / preuveličavati *što* nevažno (beznačajno), pretjerati / pretjerivati u prikazivanju *čega*, prikazati / prikazivati *što* mnogo važnijim i većim nego što zapravo jest, od sitnice napraviti / praviti veliki problem

ponašati se kao slon u staklani (staklarnici, staklarni, trgovini porculana) – 1. biti izrazito nespretnan, nanositi štetu svojom nespretnošću; 2. neadekvatno se ponašati, praviti štetu svojim ponašanjem

zijeovati kao slon – jako (intenzivno) zijeovati, zijeovati širom otvorenih usta

Slonovski

imati slonovsko pamćenje – imati odlično pamćenje, dugo pamti *što* /*katkad u negativnom smislu*/

slonovska staza – uobičajeni pravac kretanja, put kojim ljudi većinom prolaze

Srna

brz kao srna – vrlo brz

plah kao srna – vrlo plah, sramežljiv, povučen /*ob. o ženi*/

vitka kao srna – vrlo vitka i graciozna osoba

Vučji

vučja glad – velik osjećaj gladi, prekomjerna želja za jelom

vučji apetit – velik osjećaj gladi, prekomjerna želja za jelom

Vuk

dati vuku da čuva janjce – lakomisleno povjeriti *što* nepouzdanjoj osobi (ustanovi), dati nepovjerljivoj osobi (ustanovi) da *čime* upravlja

dati vuku da čuva ovce – lakomisleno povjeriti *što* nepouzdanjoj osobi (ustanovi), dati nepovjerljivoj osobi (ustanovi) da *čime* upravlja

dati vuku kozliće pasti (čuvati) – lakomisleno povjeriti *što* nepouzdanjoj osobi (ustanovi), dati nepovjerljivoj osobi (ustanovi) da *čime* upravlja

držati vuka za uši – izlagati se velikoj (životnoj) opasnosti

gdje lisica poštu nosi <, a vuk podne zvoni> – vrlo daleko, u zabiti

gladan kao vuk – vrlo gladan

<i> vuk sit i koza cijela – obje su strane zadovoljne postignutim kompromisom; svima je po volji

<i> vuk sit i koze na broju – obje su strane zadovoljne postignutim kompromisom; svima je po volji

<i> vuk sit i ovca cijela – obje su strane zadovoljne postignutim kompromisom; svima je po volji

<i> vuk sit i ovce na broju – obje su strane zadovoljne postignutim kompromisom; svima je po volji

jesti kao vuk – puno jesti, biti proždrljiv

kad vuku dupe zaraste – nikad

ovca među vukovima – slab među jakima; neiskusna među vrlo iskusnima

platio je tko kao vuk kožom što – grdno je stradao (nastradao) *tko*, loše je prošao *tko*

pojeo (ujeo) vuk magarca – <i> nikom ništa, <i> sve u redu, kao da se ništa nije dogodilo

pojeo (ujeo) vuk magare – <i> nikom ništa, <i> sve u redu, kao da se ništa nije dogodilo

postaviti vuka za pastira – lakomisleno povjeriti *što* nepouzdanjoj osobi (ustanovi), dati nepovjerljivoj osobi (ustanovi) da *čime* upravlja

povjeriti ovce vuku – lakomisleno povjeriti *što* nepouzdanjoj osobi, dati nepovjerljivoj osobi (ustanovi) da *čime* upravlja

<stari> morski vuk – iskusan pomorac (mornar)

stari vuk – iskusna i snalažljiva osoba, osoba dorusla različitim izazovima i situacijama /*ob. o muškarcu*/

tjerati lisicu, a istjerati vuka – boriti se protiv jednoga neprijatelja, a naići na još gorega

vuk samotnjak – usamljenik, samotnik, osoba koja živi samotno

vuk u janjećoj koži – loša (opaka) osoba, osoba koja loše (zle) namjere krije pod maskom plemenitosti i blagosti; dvolična osoba

vuk u ovčjoj koži – loša (opaka) osoba, osoba koja loše (zle) namjere krije pod maskom plemenitosti i blagosti; dvolična osoba

8. Korpus poljskih frazema

Dzik

mieć kogoś za dzika – smatrati *koga* nedruželjubivom osobom

Lisi

lisi chód – oprezan hod, hod osobe koja se prikrada

Łania

kobieta jak łania – mlada i lijepa, visoka, zgodna, zdrava žena

Małpa

brzydki jak małpa – vrlo ružna osoba ili ružna stvar

naśladować (przedrzeźniać) kogoś jak małpa – biti fizički sposoban

robić coś ze zręcznością małpy – izuzetna spretnost, pokretne sposobnosti

robić z siebie małpę – praviti se budala

stara (ruda, wstrętna, wredna) małpa – zła osoba, neugodna osoba

zręczny (zwinny, sprawny) jak małpa – vrlo spretan

Małpi

dostać małpiego rozumu – ponašati se neuredno, ludo, agresivno, glupo

małpia miłość – 1. besmisljena ljubav; 2. bezuvjetna ljubav, roditeljska ljubav

małpia twarz – ružan izgled

małpia zręczność – iznimna spretnost (okretnost)

małpie figle – nerafinirane, nekusne, neslane šale

małpie uczucie – osjećaj koji nema smisla

małpi wygląd – ružan izgled

robić coś małpim ruchem – raditi *što* uredno, raditi *što* brzo i učinkovito

stroić małpie miny – praviti smiješne grimase lica

Ryś

skoczyć jak ryś – visoko skočiti

Sarna

biec jak sarna – brzo trčati

oczy sarny – vrlo lijepe, velike oči; nježan pogled
plochliwy jak sarna – vrlo plašljiv
sarnie oczy – vrlo lijepe, velike oči; nježan pogled
skakać jak sarna – skakati lagano i spretno
szybki jak sarna – vrlo brz
uciekać jak sarna ścigana przez wilki – brzo bježati
zwinny jak sarna – vrlo spretan

Tur

chłop jak tur – snažan, zdrav, dobro građen čovjek
ryczeć jak ranny tur – jako vikati, plakati, iskusiti *što* vrlo intenzivno
silny (mocny) jak tur – vrlo snažan
wyglądać jak tur – izgledati, doimati se jako, snažno; biti zdrav čovjek

Wieprz

gruby jak wieprz – krupan, debeo
rzucać perły przed wieprze – predložiti, ponuditi nešto onome tko to ne može cijeniti, čiju vrijednosti ne razumije *tko*
spasiony jak wieprz – vrlo debeo

Wilczy

po wilczemu – grozno, okrutno
wilcza natura – vječno nezadovoljna i pohlepna osoba, osoba koja ima tendenciju popuštanja primarnim instinktima
wilcza pokora – neiskren čovjek, onaj koji se samo pretvara da mu je žao
wilcze prawo – uspostavljanje reda silom
wilczy – grabežljiv, okrutan, prijevaran
wilczy apetyt – velik osjećaj gladi, prekomjerna želja za jelom
wilczy bilet – negativno mišljenje o onome tko je izbačen s radnog mjesta ili iz škole
wilczy chód – oprezan hod, hod osobe koja se prikrada
wilczy glód – velik osjećaj gladi, prekomjerna želja za jelom

Wilk

być na coś wilkiem – obožavati *što*, jako voljeti *što*, npr. neku posebnu hranu

chytry jak wilk na owcę – vrlo pohlepan

czatować jak wilk na owcę – vrebati, pratiti i tvrdoglavo čekati *što*

głodny jak wilk – vrlo gladan

iść jak wilkowi w gardziel – staviti se u opasnost

jeść jak wilk – puno jesti

krażyć jak wilk wokoło owczarni – učiniti ili stalno raditi *što* tvrdoglavo, u lošim namjerama

mówić (słuchać) jakby o żelaznym wilku – slušati s nepovjerenjem, tretirati *što*, kao nešto nevjerojatno

oczy błyszczą jak u wilka – ima strašan pogled *tko*

patrzyć wilkiem – gledati neprijateljski, oprezno, zastrašujući, oklijevajući

postępować tak, aby wilk był syty i owca cała – naći kompromis, rješenje koje svakome odgovara

skowyczeć jak ranny wilk – cviljeti, ispuštati čudne zvukove

targać się jak wilk na łańcuchu – boriti se za slobodu

wilk chowany – čudna ljudska čud, samo prividno pripitomljena

wilk morski – iskusan pomorac (mornar)

wilk w skórze baraniej – loša (opaka) osoba, osoba koja loše (zle) namjere krije pod maskom plemenitosti i blagosti; dvolična osoba

wilkiem komuś z oczu patrzy – izaziva nepovjerenje *tko*, ostavlja loš dojam *tko*, neiskren je *tko*

wpaść jak wilk w jamę – naći se u beznadnoj situaciji

wpuścić wilka do owczarni – prihvatiti *koga* tko nam može naškoditi, učiniti *što* loše za nas

zamykać wilka w owczarni – pustiti *koga* vani (na miru)

żarłoczny jak wilk – 1. voljeti puno jesti; 2. vrlo gladan

9. Literatura

Biblija. Stari i Novi zavjet 1991. (glavni urednici Jure Kaštelan i Bonaventura Duda), Kršćanska sadašnjost, Zagreb.

Bunk, A. i Opašić, M. 2010. Prilog kontrastivnoj analizi frazema sa zoonimskom sastavnicom u hrvatskome i češkome jeziku. *Rasprave: Časopis Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje*, vol. 36, br. 2, 237–250.

(<https://hrcak.srce.hr/67907>) [posljednji pristup 1. lipnja 2022.]

Barčot, B. 2017. *Lingvokulturologija i zoonimska frazeologija*. Hrvatska sveučilišna naklada, Zagreb.

Brnčić, J. 2007. Životinje u Bibliji i biblijskoj duhovnosti, *Kulturni bestijarij* (urednice: Suzana Marjanić i Antonija Zaradija Kiš), sv. 1, Hrvatska sveučilišna naklada, Institut za etnologiju i folkloristiku, Zagreb, 53–80.

Dziewońska-Kiss, D. 2017. Człowiek człowiekowi wilkiem – obraz wilka w języku polskim (w świetle związków frazeologicznych i przysłów). *Nexus Linguarum: Köszöntő kötet a 80 éves Nyomárkay István akadémikus tiszteletére*. (urednik Lukács István), ELTE BTK Szláv és Balti Filológiai Intézet, Budapest, 71–79.

(<http://real.mtak.hu/102441/1/Dziewonska1.pdf>) [posljednji pristup 1. lipnja 2022.]

Encyklopedia szkolna. Literatura i nauka o języku. 1995. *Wacław Sieroszewski*. Wydawnictwa szkolne i pedagogiczne, Warszawa.

Filipović Petrović I. 2018. *Kada se sretnu leksikografija i frazeologija. O statusu frazema u rječniku*. Srednja Europa, Zagreb.

Fink-Arsovski, Ž. 2002. *Poredbena frazeologija: pogled izvana i iznutra*. FF-press, Zagreb.

Fink, Ž. 2004. Entomonimi u frazeologiji hrvatskoga i ruskog jezika, *Riječki filološki dani 5* (glavni urednik Irvin Lukežić), Filozofski fakultet Sveučilišta u Rijeci, Rijeka, 139–148.

Fink-Arsovski, Ž. 2007. „Antica Menac: Hrvatska frazeologija.“ *Suvremena lingvistika*, vol. 64, br. 2, 228–231.

(<https://hrcak.srce.hr/19500>) [posljednji pristup 1. lipnja 2022.]

Fink-Arsovski, Ž., Kovačević, B. i Hrnjak, A. 2017. *Bibliografija hrvatske frazeologije. Frazeobibliografski rječnik*, Knjigra, Zagreb.

Fliciński P. 2012. *Współczesny słownik frazeologiczny*, Wydawnictwo IBIS, Poznań. (https://repozytorium.amu.edu.pl/bitstream/10593/25561/1/Piotr%20Flici%C5%84ski_Wspolczesny_sownik_frazeologiczny_author%27s%20version.pdf) [posljednji pristup 1. lipnja 2022.]

Grimm J. i W. 1990. *Bajke i priče* (urednik Branko Matan, preveo Josip Tabak), Grafički zavod Hrvatske, Zagreb.

Heidl, J. 2011. Roman za djecu na tragu filma, *Zapis, bilten Hrvatskog filmskog saveza* br. 71, Hrvatski filmski savez, Zagreb (http://www.hfs.hr/nakladnistvo_zapis_detail.aspx?sif_clanci=32797#.YmZUD_NBzfY) [posljednji pristup 1. lipnja 2022.]

Hrnjak, A. 2007. Neke pragmatičke osobitosti supstantivnih frazema koji se odnose na čovjeka (na primjeru hrvatskih i ruskih frazema). *Slavenska frazeologija i pragmatika / Славянская фразеология и прагматика* (urednice Željka Fink Arsovski i Anita Hrnjak), Knjigra, Zagreb, 105–109.

Hrnjak, A. 2014. Žene, zmajevi i opasne životinje. O nekim elementima konceptualizacije žene u hrvatskoj i ruskoj frazeologiji, *Životinje u frazeološkom ruhu: zbornik radova* (urednica Ivana Vidović Bolt), FF press, Zagreb, 1–16. (<http://www.animalisticki-frazemi.eu/index.php/znanstveni-skupovi/znanstveni-skup-21-i-22-ozujka-2014/zbornik-radova>) [posljednji pristup 1. lipnja 2022.]

Hrnjak, A. 2017. *Frazeologija u rodnome okviru. Rodni elementi u hrvatskoj i ruskoj frazeologiji*. Knjigra, Zagreb.

Hrnjak, A. 2018. Pogled na hrvatsku i rusku frazeologiju kroz prizmu roda. *Suvremena lingvistika*, vol. 44, br. 86, 243–259. (<https://hrcak.srce.hr/214242>) [posljednji pristup 1. lipnja 2022.]

Hrvatska enciklopedija. Sv. 5, Hu- Km. 2003. *hurije* (glavni urednik August Kovačec) Leksikografski zavod Miroslav Krleža, Zagreb.

Jelaska, Z. 2014. Animalistički frazemi biblijskog podrijetla u hrvatskome i drugim slavenskim jezicima, *Životinje u frazeološkom ruhu: zbornik radova* (urednica Ivana Vidović Bolt), FF press, Zagreb, 1–22.

(<http://www.animalisticki-frazemi.eu/index.php/znanstveni-skupovi/znanstveni-skup-21-i-22-ozujka-2014/zbornik-radova>) [posljednji pristup 1. lipnja 2022.]

Kovačević, B. 2014. Tko to tamo pjeva i kako? *Frazeološkie štúdie VI : Hudobné motívy vo frazeológii* (urednica Mária Dobríková), Univerzita Komenského v Bratislave, Bratislava, 133–143.

Kovačević, B. 2019. Kako je slon došao u staklanu. *Hrvatski jezik*, vol. 6, br. 1, 25–28. (<https://hrcak.srce.hr/218016>) [posljednji pristup 1. lipnja 2022.]

Menac, A. 2007. *Hrvatska frazeologija*. Knjigra, Zagreb.

Opačić, N. 2003. Zoolingvistika I., Što znači, odakle dolazi, *Vijenac* 240, Matica hrvatska. (<https://www.matica.hr/vijenac/240/zoolingvistika-i-12569/>) [posljednji pristup 1. lipnja 2022.]

Opačić, M. 2014. Zoonimske sastavnice u biblizmima hrvatskoga i pojedinih jezika, *Životinje u frazeološkom ruhu: zbornik radova* (urednica Ivana Vidović Bolt), FF press, Zagreb, 1–14. (<http://www.animalisticki-frazemi.eu/index.php/znanstveni-skupovi/znanstveni-skup-21-i-22-ozujka-2014/zbornik-radova>) [posljednji pristup 1. lipnja 2022.]

Opačić, M. 2016. Hrvatski i slovački frazemi sa sastavnicom iz semantičkoga polja glazbe. *Rasprave: Časopis Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje*, vol. 42, br. 2, 563–585. (<https://hrcak.srce.hr/177798>) [posljednji pristup 1. lipnja 2022.]

Rak, M. 2007. *Językowo-kulturowy obraz zwierząt utrwalony w animalistycznej frazeologii gwar Gór Świętokrzyskich i Podtatrza (na tle porównawczym)*, Wydawnictwo «scriptum», Kraków.

https://ruj.uj.edu.pl/xmlui/bitstream/handle/item/25196/rak_jezykowo-kulturowy_obraz_zwierzat_utrwalony_w_animalistycznej_frazeologii_gwar.pdf?sequence=1&isAllowed=y) [posljednji pristup 1. lipnja 2022.]

Ribarova, S. i Vidović Bolt, I. 2005. Biblijski frazemi sa zoonimskom sastavnicom u hrvatskom, češkom i poljskom jeziku. *Semantika prirodnog jezika i metajezik semantike : zbornik* (urednica Jagoda Granić), Hrvatsko društvo za primijenjenu lingvistiku, Zagreb – Split, 643–654.

Rossman, Z. T., Hart B. L., Greco, B. J., Young, D., Padfield, C., Weidner, L., Gates, J. i Hart L. A. 2017. When Yawning Occurs in Elephants. *Frontiers in Veterinary Science*, vol. 4, čl. 22, 1–7.

<https://www.frontiersin.org/articles/10.3389/fvets.2017.00022/full>) [posljednji pristup 1. lipnja 2022.]

Szerszunowicz, J. 2011. *Obraz człowieka w polskich, angielskich i włoskich leksykalnych i frazeologicznych jednostkach faunicznych*. Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku, Białystok.

https://repozytorium.uwb.edu.pl/jspui/bitstream/11320/7633/1/J_Szerszunowicz_Obraz_czlowieka.pdf) [posljednji pristup 1. lipnja 2022.]

Turk, M. 1994. Naznake o podrijetlu frazema. *Fluminensia: časopis za filološka istraživanja*, vol. 6, br. 1–2, Pedagoški fakultet, Rijeka, 37–47.

<https://hrcak.srce.hr/132167>) [posljednji pristup 1. lipnja 2022.]

Turk, M. i Spicijarić Paškvan, N. 2014. Kontrastivna raščlamba kao postupak otkrivanja podrijetla frazema (na primjeru frazema sa zoonimskom sastavnicom), *Životinje u frazeološkom ruhu: zbornik radova* (urednica Ivana Vidović Bolt), FF press, Zagreb, 1–14.

<http://www.animalisticki-frazemi.eu/index.php/znanstveni-skupovi/znanstveni-skup-21-i-22-ozujka-2014/zbornik-radova>) [posljednji pristup 1. lipnja 2022.]

Vasung, A. 2014. Adinaton u animalističkoj frazeologiji, *Životinje u frazeološkom ruhu: zbornik radova* (urednica Ivana Vidović Bolt), FF press, Zagreb, 475–482.

<http://www.animalisticki-frazemi.eu/index.php/znanstveni-skupovi/znanstveni-skup-21-i-22-ozujka-2014/zbornik-radova>) [posljednji pristup 1. lipnja 2022.]

Vidović Bolt, I. 2006. Poteškoće u prevođenju frazema (na primjeru hrvatskih i poljskih frazema). *Strani jezici*, vol. 35, br. 1, Hrvatsko filološko društvo, Zagreb, 63–70.

https://stranijezici.ffzg.unizg.hr/wp-content/uploads/2020/06/SJ_35_1_6.pdf) [posljednji pristup 1. lipnja 2022.]

Vidović Bolt, I. 2007. Metaforika zoonima u hrvatskoj frazeologiji, *Kulturni bestijarij* (urednice: Suzana Marjanić i Antonija Zaradija Kiš), sv. 1, Hrvatska sveučilišna naklada, Institut za etnologiju i folkloristiku, Zagreb, 403–424.

Vidović Bolt, I. 2010. O hrvatskoj maritimnoj frazeologiji, *IX. međunarodni kroatistički znanstveni skup. Pečuh, 16.-18. listopada 2008. : zbornik radova* (urednik Stjepan Blažetin), Znanstveni zavod Hrvata u Mađarskoj, Pečuh, 309–323.

Vidović Bolt, I. 2011. *Životinjski svijet u hrvatskoj i poljskoj frazeologiji I*. Hrvatska sveučilišna naklada, Zagreb.

Vidović Bolt, I. 2014a. Tko pjeva zlo ne misli. Na primjeru hrvatskih i poljskih zoonimskih frazema. *Frazeologické štúdie VI : Hudobné motívy vo frazeológii* (urednica Mária Dobríková), Univerzita Komenského v Bratislave, Bratislava. 328–336.

Vidović Bolt, I. 2014b. Životinja kao (ne)inteligentan čovjekov prijatelj, *Životinje u frazeološkom ruhu: zbornik radova* (urednica Ivana Vidović Bolt), FF press, Zagreb, 1–12. <http://www.animalisticki-frazemi.eu/index.php/znanstveni-skupovi/znanstveni-skup-21-i-22-ozujka-2014/zbornik-radova>) [posljednji pristup 1. lipnja 2022.]

Vidović Bolt, I. 2019. Frazemi – prevoditeljski kamen spoticanja, *Slavofraz 2018.: Frazeologija, učenje i poučavanje*, Sveučilište u Rijeci, Filozofski Fakultet, Rijeka, 345–360. http://izdavastvo.ffri.hr/wp-content/uploads/2019/06/Slavofraz-2018_FINAL.pdf) [posljednji pristup 1. lipnja 2022.]

Visković, N. 2009. *Kulturna Zoologija. Što je životinja čovjeku i što je čovjek životinji*. Naklada Jesenski i Turk, Zagreb.

Vukša Nahod P. i Malnar Jurišić M. 2016. Gdje vuk podne zvoni, a lisica poštu nosi - zoonimski frazemi mjesnoga govora Komina. *Hrvatski dijalektološki zbornik*, br. 20, 225–248. (<https://hrcak.srce.hr/161754>) [posljednji pristup 1. lipnja 2022.]

Watson, C. 2012. *Tradition and Translation. Maciej Strykowski's Polish Chronicle in Seventeenth-Century Russian Manuscripts*, Uppsala Universitet, Uppsala. (<https://uu.diva-portal.org/smash/get/diva2:511100/FULLTEXT01.pdf>) [posljednji pristup 1. lipnja 2022.]

Wielki słownik języka polskiego 2021. *bajka o żelaznym wilku* (urednik Piotr Źmigrodzki) (https://wsjp.pl/haslo/do_druku/31930/bajka-o-zelaznym-wilku#) [posljednji pristup 1. lipnja 2022.]

Rječnici:

Bagić, K. 2012. *Rječnik stilskih figura*, Školska knjiga, Zagreb.

Buchmann, 2009. *Słownik frazeologiczny (ponad 7000 frazeologizmów, powiedzenia, przysłowia)*, Buchmann Sp. z o. o., Warszawa.

Chevalier, J. i Gheerbrant, A. 1983. *Rječnik simbola: mitovi, sni, običaji, geste, oblici, likovi, boje, brojevi* (urednik Branimir Donat), Nakladni Zavod Matice Hrvatske, Zagreb.

Colin, D. 2004. *Rječnik simbola, mitova i legendi* (redaktura Marko Gregorić i Nada Brnardić), Naklada Ljevak, Zagreb.

Kłosińska, A., Sobol, E. i Stankiewicz A. 2007. *Wielki Słownik frazeologiczny PWN z przysłowiami*, Wydawnictwo naukowe PWN, Warszawa.

Kopaliński, W. 2006. *Słownik symboli*, Oficyna wydawnicza RYTM, Warszawa.

Matešić, J. 1982. *Frazeološki rječnik hrvatskoga ili srpskog jezika*, IRO „Školska knjiga“, Zagreb.

Menac, A. i Pintarić N. 1986. *Hrvatskosrpsko-poljski frazeološki rječnik*, Zavod za lingvistiku Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb.

Moguš, M. i Pintarić N. 2002. *Poljsko-hrvatski rječnik*, Školska knjiga, Zagreb.

Podlawska, D. i Świątek-Brzezińska, M. 2009. *Słownik frazeologiczny języka polskiego*, Wydawnictwo Szkolne PWN Sp. z o. o., Warszawa – Bielsko-Biała.

Sobol, E. 2008. *Słownik frazeologiczny PWN z Bralczykiem*, Wydawnictwo naukowe PWN, Warszawa.

Skorupka, S. 1974a. *Słownik frazeologiczny języka polskiego A-P*, Wiedza powszechna, Warszawa.

Skorupka, S. 1974b. *Słownik frazeologiczny języka polskiego R-Ż*, Wiedza powszechna, Warszawa.

Vidović Bolt, I., Barčot, B., Fink-Arsovski, Ž., Kovačević, B., Pintarić, N. i Vasung, A. 2017. *Rječnik hrvatskih animalističkih frazema*, Školska knjiga, Zagreb.

Internetske stranice:

Hrvatska enciklopedija (<https://www.enciklopedija.hr/>) [posljednji pristup 1. lipnja 2022.]

Hrvatski jezični portal (<https://hjp.znanje.hr/>) [posljednji pristup 1. lipnja 2022.]

Wielki słownik języka polskiego (<https://wsjp.pl/>) [posljednji pristup 1. lipnja 2022.]

10. Sažetak

SAŽETAK

Konceptualna analiza odabranih zoonimnih frazema u hrvatskom i poljskom jeziku

Predmet istraživanja ovog diplomskog rada je konceptualna analiza odabranih zoonimnih frazema u hrvatskom i poljskom jeziku. Zoonimni frazem je svaki frazem koji u sebi sadrži barem jednu zoonimnu sastavnicu. S obzirom da je čovjek oduvijek vezan uz životinju te joj često pridaje ljudske osobine, ne čudi da zoonimni frazemi čine jednu od najvećih skupina frazema u hrvatskoj i poljskoj frazeologiji. Cilj konceptualne analize bio je razvrstati frazeme po određenim konceptima te im odrediti značenje, podrijetlo i upotrebu. U dvama analiziranim slavenskim jezicima nije pronađeno mnogo međusobnih ekvivalenata što pokazuje da je većina odabranih frazema svojstvena tim jezicima i njihovoj kulturi.

Ključne riječi: zoonimi, zoonimna frazeologija, konceptualna analiza, hrvatski jezik, poljski jezik

SUMMARY

Conceptual analysis of chosen animalistic idioms in Croatian and Polish language

The subject of research of this master's thesis is the conceptual analysis of chosen animalistic idioms in Croatian and Polish language. An animalistic idiom is any idiom that contains at least one animalistic component. Considering that mankind has always been attached to animals and often attributes human characteristics to them, it is not surprising that animalistic idioms form one of the largest groups of idioms in Croatian and Polish phraseology. The aim of the conceptual analysis was to classify the idioms according to certain concepts and to determine their meaning, origin and use. Not many mutual equivalents were found in these two Slavic languages, which shows that most of the selected idioms are distinctive for these languages and their culture.

Key words: animalistic idioms, animalistic phraseology, conceptual analysis, Croatian language, Polish language

STRESZCZENIE

Analiza konceptualna wybranych frazeologizmów zoonimicznych w języku chorwackim i polskim

Przedmiotem badań pracy magisterskiej jest analiza konceptualna wybranych frazeologizmów zoonimicznych w języku chorwackim i polskim. Frazeologizm zoonimiczny to każdy frazeologizm, który zawiera przynajmniej jeden komponent zoonimiczny. Biorąc pod uwagę, że człowiek od zawsze był przywiązany do zwierząt i często przypisuje im cechy ludzkie, nie dziwi fakt, że frazeologizmy zoonimiczne tworzą jedną z najliczniejszych grup frazeologizmów we frazeologii chorwackiej i polskiej. Celem analizy konceptualnej była klasyfikacja frazeologizmów według określonych konceptów oraz określenie ich znaczenia, pochodzenia i użycia. Analiza ekwiwalencji wykazała, że w dwóch wybranych językach słowiańskich znaleziono niewiele wzajemnych ekwiwalentów, co świadczy o tym, że większość z wybranych frazeologizmów jest charakterystyczna dla tych języków i ich kultury.

Słowa kluczowe: frazeologizmy zoonimiczne, frazeologia zoonimiczna, analiza konceptualna, język chorwacki, język polski